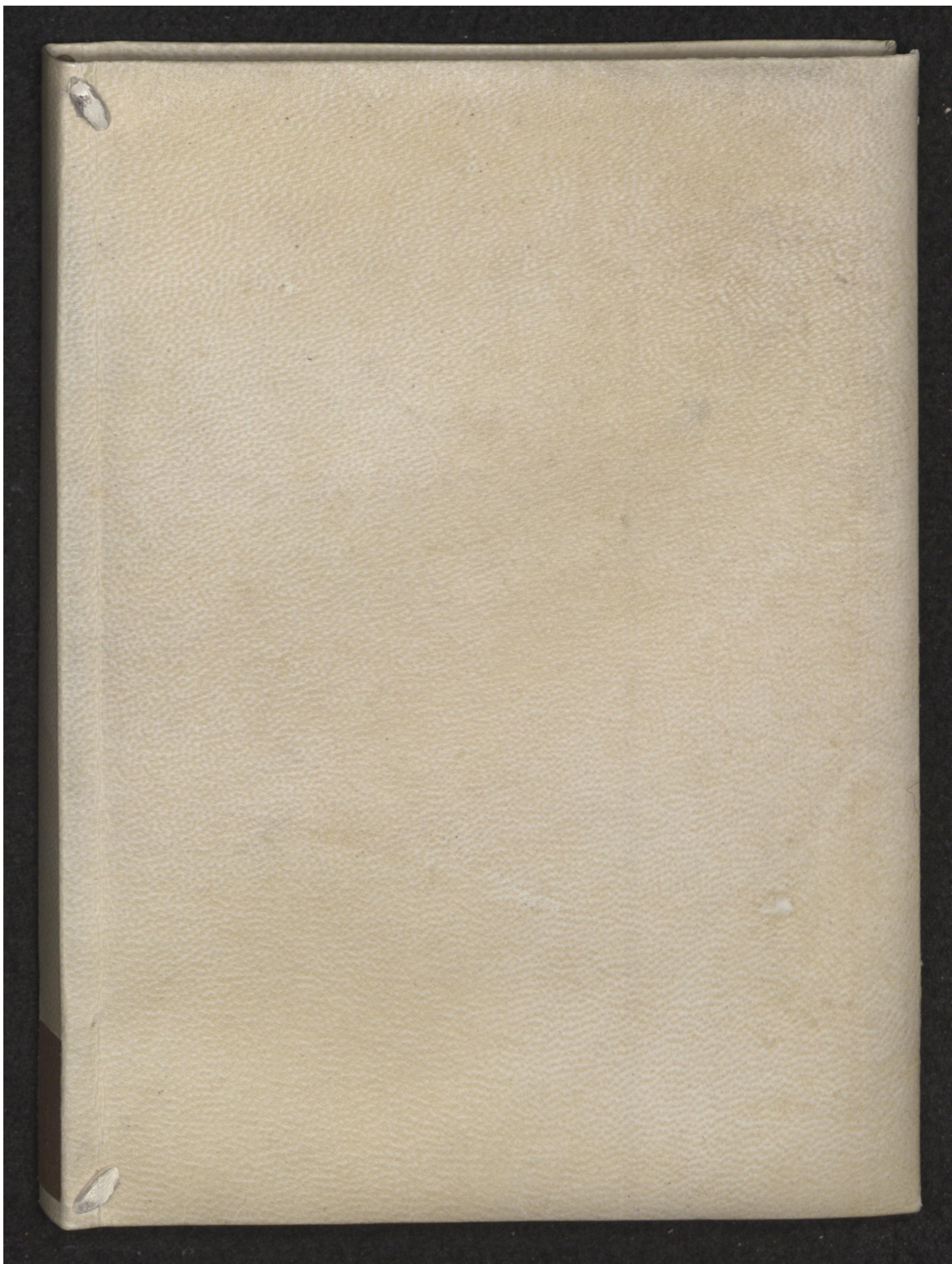
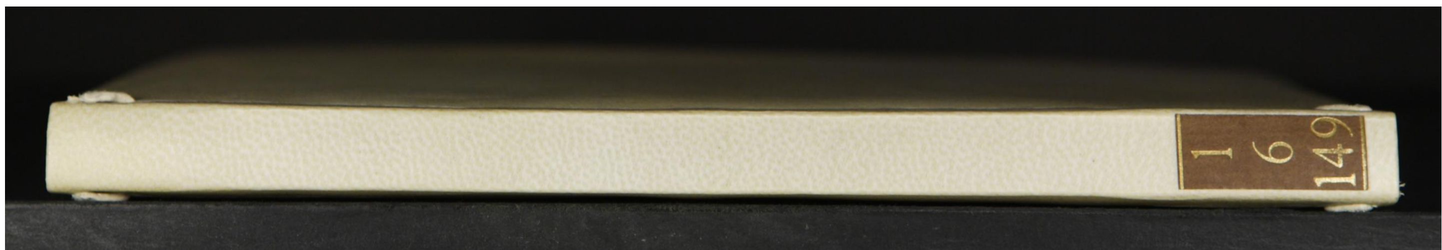
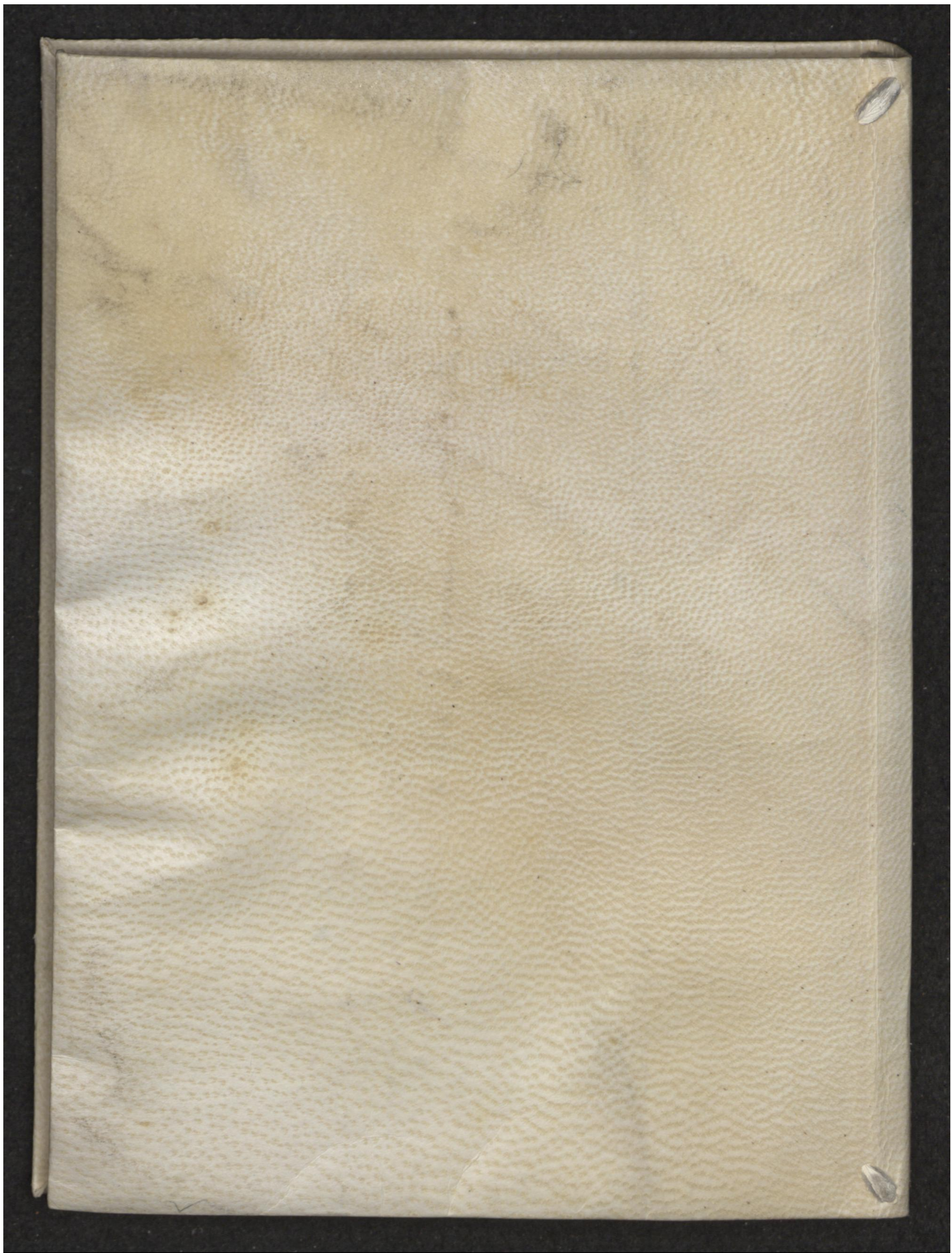
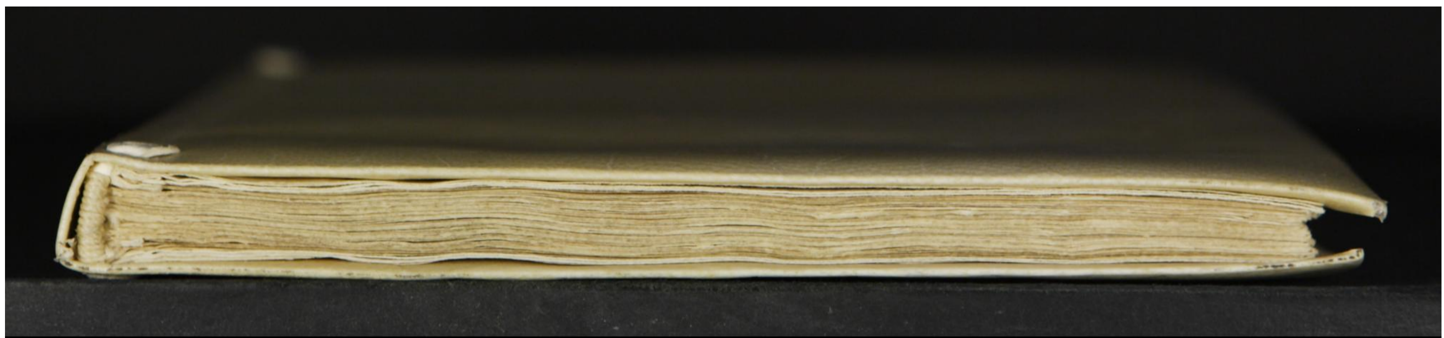

1
6
149

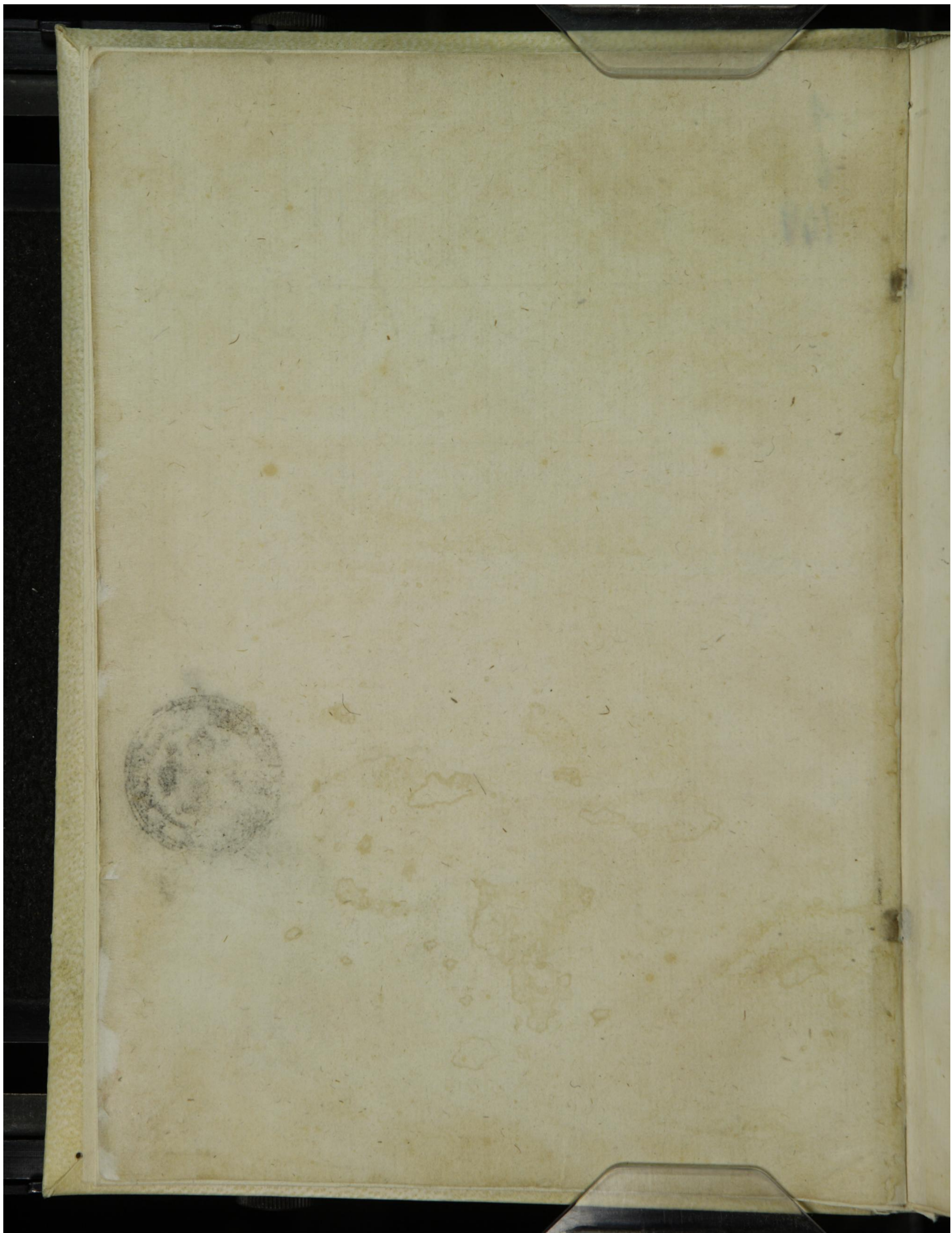

A-

GAVD

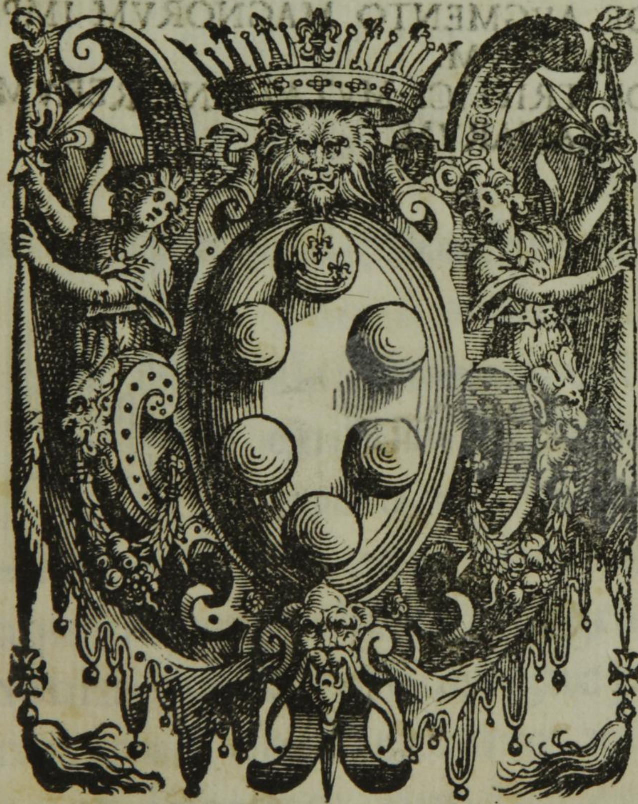
PAGANINI GAVDENTII RHÆTI I.C.

In Gymnasio Pisano Eloquentiæ Professoris.

DECLAMATIONES OCTO.

Extra ordinem habita Anno MDCXXIX.

QVARVM CONSPECTVM VERSA PAGINA EXHIBET.

FLORENTIÆ, Apud Simonem Ciottum M. DC. XXX.

DD. SVPERIORVM PERMISSV.

DECLAMATIONVM
Conſpectus.

SER.MO ETRVRIÆ MAGNO DVCI FERDINANDO SECVNDO.

Rælectionibus meis in Tacitũ præludunt Declamationes octo, in quibus ſic hiſtoriam tracto, vt Ciuiles cogitationes interponam; ſic eloquentiam profiteor, vt grauioribus monitis cupiam prodeſſe; ſic per omnem materiam liberè excurro, vt à propoſito non diſcedam, quod eſt excitare bonas mentes ad robuſtam Sapientiam,

& ſub pedibus videre, imò premere plebeiorum animorum trepida ſimulachra. Animaduerto, quàm arduum cliuum conſcenderim, proſpicio non eſſe mearum virium montem tam ſublimem ſuperare. Ergo ad Veſtrę Celſitudinis benignitatem confugio, ſine qua nihil vel minima laude dignum poſſit à me proficiſci. Externus ſum, procul à patria ſum, & quidem iam prope funditus exciſa; nullus hic aut ſanguine mihi iũctus, aut longa conſuetudine notus. Omnium oculi, & quidem acerrimorum hominum in me coniecti. Profeſsio mihi impoſita eiusmodi eſt, vt perpetuam alacritatem, quotidianam promptitudinem, linguę expeditam volubilitatem, rerum variã, & prope immenſam cognitionem, accuratam dicendi rationem requirat. Iam ſi quiſquam in ordinem redigendus, vt ſecum habitet, opus prouida cura, & accurata libertate. Inter hæc, quid eſt quod meo animo perpetuã

ſecuritatem ſuppeditat? Dum cogito,
quis ille ſit, cui operã meam qualemcũq;
nauo. Princeps nempe, qui, ſi quiſquam
mortaliũ, feliciter, & acriter ingenia di-
gnoſcere poteſt; cui nullus poterit inania
verba pro ſolidis rebus obtrudere, quiq;
iamdiu apud ſe ſtatuit, virtutem præci-
puam eius, qui ſalutem populorum ſibi
ſubiectorum promouere velit, eſſe, non
aliunde, quam ex rebus geſtis diſcrimen
inter homines conſtituere. De Veſtra
Sereniſſima Celſitudine mihi eſſe ſer-
monem, quotuſquiſq; eſt in hac regio-
ne qui non intelligat? Iam igitur magnę
ſpei ſum plenus, has Declamationes nõ
indignas viſum iri, quas ſemel atq; iterũ
in manus ſumat; & ſi qui ſint, qui cal-
lidè eas oppugnent, iubeat eos aut tam
bona, aut meliora præſtare. Nouit
optimè Celſitudo Veſtra eſſe pluri-
mos, qui in hac vitæ humanæ fabula ni-
hil ipſi agunt, tantum quomodo alij ſe
gerant Catoniano ſupercilio iudicant.

ſed neq; publicè id faciunt, tãtum prenſant quoſdam ſemihomines, in aurem de libris maledicunt eorum, quos imitari, ſi vel Neſtoream ætatem viuant, nõ poterunt, & quibuscum palam congredi nunquam audebunt. Dabam Florentię Cal. Iulij. M. DC. XXX.

V. Celſit. Ser.ᵐᵃ

Subiectiſsimus Seruus

Paganinus Gaudentius.

PAGA-

PAGANINI GAVDENTII IVRISCONSVLTI.

DECLAMATIO PRIMA.

De ratione conſequendi Eloquentiam per multiplicem vſum in vita ciuili.

Habita in ſolemni ſtudiorum inſtauratione.

EX hac ipſa ſede anno præterito cum de ratione conſequendi Eloquentiam diſſererem, duobus opus eſſe eiuſmodi facultatem conſecuturo contendebam; Magna nempe rerum cognitione, & multiplici vſu in vita ciuili. De primo ita locutus ſum, vt in vobis ſummam beneuolentiam, atq; humanitatem expertus ſim, deq; tanto erga me affectu vbiq; fui gloriatus. Si namq; Florentiæ à Sereniſſimo Magno Duce maxima cum benignitate fueram admiſſus, vos profectò nihil omiſiſtis eorum,

quibus

quibus vir externus, & qui tunc primùm pedem in hac regione ponebat, ad rem ſtrenuè gerendam poſſet excitari. Quod ſi hominem adhuc ignotum tam prolixa comitate excepiſtis, ſi orantem tam attentè audiuiſtis, ſi orationem honorifico teſtimonio ornare voluiſtis, quid iam mihi non potero polliceri? Poſtquam res meæ in hoc celeberrimo Gymnaſio eò ſunt progreſſæ, vt vix vllum putem eſſe inter vos, qui me ſibi priuatim aliquo non deuinxerit beneficio. Certè pleriq; ita mecum egiſtis, vt fauor veſter in amicitiam, amicitia in amorem, amor in familiaritatem tranſiſſe poſſit videri. Vt ita loquar, qui vobis, excellentiſſimi Doctores, lõgè ſum inferior, facit affectus veſtri erga me magnitudo. Qui igitur ſemper beneuolè mecũ agitis, adeſte, & meam imbecillitatem, dũ de Ratione cõſequendi Eloquentiã per multiplicẽ vſu in vita ciuili diſſero, eadẽ beneuolẽtia ſubleuate. Illud ante omnia, Auditores, dicamus oportet, diſcrimẽ eſſe conſtituendũ inter eloquentiam, quam ſic vocabo vmbraticam, quę ſeſe intra certum hominum genus continet, & Scholarum parietibus includitur;

ditur; & inter Illam, quæ ludicras exercitationes ſpernens vim ſuam transfert ad quotidianos congreſſus, ad negotia magni momenti tractanda, ad demulcendos animos, ad varios affectus in hominibus excitandos: Huic ſeriæ, huic robuſtæ, huic laboris plenæ, præludit illa non aliter quam cum leone congreſſurus taurus arenam iactat, arborem petit, cornua acuit. Nec vllus, ſat ſcio, inter vos fuerit, qui exiſtimet, me dum de Ratione conſequendi eloquentiam diſſero, hoc agere, vt diuinam, & prope dixerim immenſam facultatem limitibus Scholaſticæ, & eruditæ declamationis circumſcribam. vt enim quis in Rhetorum gymnaſijs vim ſuã in dicendo oſtentet, non opus fuerit multiplici illo vſu in vita Ciuili, quem ad eloquentiam conſequendam ſtudioſis iam ſuſcepimus commendandum. Exultauit olim inter oratores vmbraticos Iſæus, cui torrentem dicendi copiam ſcimus à locupletibus auctoribus adſcriptam. Is quia declamandis controuerſijs plurimum operæ, & temporis impenderat, derepente conſcendens ſubſellia, de quocunq; argumento, quod homini

propoſuiſſes poterat non ſine celeritate orare, plurima in medium proferre, & auditorem etiam doctum admiratione replere. Qui interim nunquam fuiſſet in forum venire auſus, reos tueri, cauſas agere, de lege aliqua vel ferenda, vel antiquanda in amplo Iudicum conſeſſu cum aduerſario congredi. Nouerat ille ſua bona, nouerat quibus ſtudijs ſe ab ineunte ætate dedidiſſet, nouerat ſatius eſſe cum ſecuritate tueri veram laudē, licet non adeò latè patētem, quam maiorem affectando, eam quam iam erat adeptus, amittendi periculum ſubire. Nos verò ſic Iſæi Eloquentiam, ſic cæteros dicendi Magiſtros extollimus, & meritis laudibus ornamus, vt ſtudioſę iuuentuti ſimus auctores, vt ad illam Eloquentiā adſpirent, qua poſſint Amicis prodeſſe, rem ſuam promouere, patriam ornare, Principi, vbi ad honorificū aliquod munus fuerint vocati, inſeruire. Huc, fateor, tendimus, huc arcum orationis dirigimus, dum per multiplicem vſum in vita ciuili ciuilem Eloquentiam gigni, atq; augeri diſputamus. Et ſimul ad alterum tranſimus, quod cauſę noſtrę muniendæ pręſtruimus, ad Pru-

dentiam

dentiam scilicet, sine qua si quis speret se pos se veram laudem ob Eloquentiam non vmbraticam, sed ciuilem adipisci, nę ille in maximo errore versatur, & tandem se in magna rerum cognitione consequenda operã perdidisse, quando emendationi amplius non fuerit locus, dolebit. Si nihil est tam sanctum, tam rectum, tam iustum, quòd absq; modo si fiat, reprehensionem non mereatur, absq; prudentia in molestissimam garrulitatem degenerabit eloquentia. Et ille rebus suis optimè consulit, qui cum ea, quæ didicit. tempestiuè proferre nesciat, saltem silendo, se prudentia non destitui ostendit. Hæc causa est cur modestia iuuenes, silentium mulieres decoret, quia impetu cum ferantur, dum multa loquuntur, molestiam auditoribus, non adferunt voluptatem. Hinc etiam factum est, vt dixerint viri sapientes fieri non posse, aut saltem difficillimè posse, vt quis multa, & bene loquendo in medium adferat. Vir namq; prudens, non quicquid in mentem, &, vt ille dicebat, buccam venerit, effutit, sed secum priùs habitans sensa animi velut ad lancem expendit, cauetq; dili-

gentissimè, ne cogatur cum pudore, cum dedecore sæpius repetere illud: Nolim dictum. Cur quæso, Auditores optimi, prouida rerum parens Natura, duabus auribus, vno ore hominem instruxit? nisi quia voluit hoc artificio indicare plura esse audienda, atq; adeò animo reuoluenda, & supputanda, quam ore emittenda, ex quo quidquid semel fuerit profectum reuocari non potest, redire nescit, volat per ora hominum, & sæpissimè vnde commendationem sibi quis pollicebatur & laudem, vituperationem colligit non facilè obliterandam. Hic itaq; omnes ingenij vires sunt excitandæ, excutiendus veternus, diligentia adhibenda non vulgaris, quandoquidem de re maximi momenti agitur, de eloquentia ciuili, vt si magnam rerum cognitionem fuerimus consecuti, in rem præsentem, quibus fuerit opus, rationem assequamur depromendi. Laurentius Medices ob animi magnitudinem, & acrem eloquentiam præcipuè commendatur. Ille ipse, cui quod artes, quibus eleganter vrbes instaurantur, regnent, Europa, nisi ingrata esse velit, imputet necesse est. Is in maximo

discrimine constitutus, illinc furentibus in populo hostibus, hinc Rege Neapolitano arma parante, quò quæso confugerit, existimatis auditores? Iam scitis eum ad Eloquentiam tanquam ad sacram anchoram se recepisse feliciter. O egregiam mixturam, quam in animo ipsius fecerant ingenij celeritas, mentis erectio, promptitudo in proferendis ijs, quibus opus esset. Breuiter dicam, ita erat eloquens, vt magnanima prudentia esset instructus. Regem vltrò adijt, quem non solùm flexanima oratione placauit, sed eum ita sibi conciliauit, & in suas partes traxit, vt ipsius auctoritate interposita in pristinum, imò maiorem splendorem restitutus fuerit. Eant nunc mortales, & si Dijs placet, prudentiam ab Eloquentia seiungant, imò cogitent nullum esse maius homini cum difficultatibus luctanti munimentum, quàm si sciat causam suam tueri ita acriter, & intrepidè, vt in alterius beneuolentia omnem suam spem collocare velle videatur. Dici namque non potest, quantopere delectetur is, à cuius voluntate pendet nostra incolumitas, si audiat ho-

minem collecto animo stringentem tela rationum cautè, vehementer, liberè, vt eius dicta ad minimum vsq; verbum à profunda sapientia dictata cogatur apud seipsum fateri. Habemus nos, qui in Etruria degimus, quando de maximis virtutibus sermo est, & præsertim potentissima eloquentia, habemus, inquam, exempla, quæ Græcis sua tantùm mirantibus, & multa fingentibus opponamus. Etiam extra Romanã historiã suppetunt domi splendidissima ornamenta, ad quę non dicam imitanda, sed post longum interuallum sequenda non poterunt assurgere nisi egregiæ mentes. Inter quæ circumspecta, & multiplex, & expedita eloquentia cum florentissima familia quæ imperat, non interrupto more coniuncta est. Serenissimus Magnus Dux Ferdinandus Secundus, sub cuius dominatu floret hæc regio, ideò perpetuam laudem ex itinere, quòd anno præterito suscepit, reportauit, quòd licet iuuenis posset quibuscumq; de rebus, quarum incideret mentio promptè, appositè loqui, vt semper agnosceretur, & Magnus Princeps, & magna rerum cognitione supra ætatem

præ-

pręditus, & cui perennis dicendi felicitas in omne momentum ſuppeteret. Certè viri insignes, quibus contingit ipſum alloqui, in eiuſdem admirationem rapiuntur, quod accuratiſſimè obſeruet, quod ſuam dignitatem decet, & tamen tam placidè, tanta cum facilitate, de omnibus ijs, quę in vita ciuili euenire poſſunt, colloquatur. O nos beatos, qui prudentiam cum eloquentia cõiunctã volumus. Nam ſi nulla alia ratione niteremur, quis non illico noſtrę opinioni, quam, Sereniſſimi Domini tuetur exemplum, applauderet? Ita expeditior ad tertiũ tranſgredior, ne vos per multas cogitationes detineã, humaniſſimi Auditores: Vt quia eloquens nequit eſſe, qui non ſit prudens, & prudenter nequeat aliquis loqui, de quibus nullũ vſum habeat, hoc Eloquentię ſtudioſus ſtatuat ſecum oportet, vitę ciuilis omnes partes ſibi peruadendas, nullum non hominum genus cognoſcendum, in omnes formas ſe vertendum. Eloquentię propria laus eſt, varios motus in animis hominum ciere, huc illuc eos impellere, quaslibet opiniones menti ipſorum inducere, quę rebus noſtris proſint,

ſint, commoda promoueant. Hoc vt quis conſequatur ex animi ſententia, annon illorum ingenium, quos alloqueris, diligenter eſt peruestigandum? mores indagandi? conſilia excutienda? Hinc quibus rationibus moueri, duci, trahi poſsint diſces, hinc quibus artibus in tuas partes inuitari poſſint, vt veniāt, aſsequeris. Quòd ſi imparatus, ſi deſtitutus præſidio, quo ſemper ſe muniuerunt mortales, ad ſuadendum accedas, non ſolùm quicquam proficies, ſed irritabis potius, inuidiā, odium in te deriuabis, quos acceſſuros ſperabas, auertes. Non alia profectò de cauſa magnus Ariſtoteles multiplices hominum mores ex ætate, dignitate, alijsq; deſcripſit, quā vt id ipſum, de quo iam loquebamur, indicaret. Quod ſi quis illa, quæ de varijs hominū inſtitutis docuerunt Auctores, ſatis eſſe ad eloquentiam putauerit, ſe conſilium magnorum virorum non aſſecutum oſtendet. Primùm namq; nō omnes hominum mores deſcripſerunt, quales ſunt illi, quæ à regione, in qua quis natus, petuntur. Vt enim aliter Itali, aliter Germani, Galli aliter ſapiunt, & inter ipſos Italos variȩ ſunt pro diuerſitate locorū

pro-

propenſiones, ita variandam cum ipſis agendi rationẽ nullus omninò dubitauerit. Non igitur poterimus eſſe contenti ijs, quæ à dicendi Magiſtris hactenus tradita fuerunt. Præterea, vt fateamur lectionem librorum vtilem eſſe ad prudentiam, ſine qua Eloquẽtia conſiſtere nequit, conſequendam, minimam tamen partem eorum, quibus opus eſt ad tantam rem, libris contineri, contendimus, & affirmamus. O paupertinam, ò ieiunam, ò trepidam, ò intempeſtiuam eloquentiam, quam ſoli libri ſuppeditarunt. Ex ſolis libris qui ſapiunt, iucunda quadam ratione deſipiunt. Tollenda tandem de tabula manus, ponenda exemplaria, ſoluendum portu, ciuiles vndæ tentandæ. Plus enim prodeſt ad prudentiam, atq; adeò eloquentiam vnũ exemplum, cuius tu pars fueris, quod videris, quam plurima, quæ dum velut ſedula apis flores decerpis, comportaſti. Iterum exclamo: ò miſeros, qui vitam tranſigunt nihil agendo, dum exempla colligunt agendi. Horum nomine ſtudia literarum à ciuilibus ingenijs traducuntur, quaſi homines ad vitam ciuilem non excitent, non in-

ſtruant, ſed hebetes, & ineptos reddant. Homerus vt ſapientiæ ſic eloquentię communis parens duos memorat, quos prę oculis habeamus ſi ſapienter diſerti eſſe volumus, Neſtorem & Vlyſſem. Ex illius ore melle dulcior oratio prodibat. Hic ad excidium Troianorum forte plus contulit lingua, quam Achilles gladio. Vtrumq; multiplici vſu in vita ciuili fuiſſe inſtructum animaduertimus, atq; adeò multum loquendo valuiſſe non miramur. Neſtor tres ætates exegiſſe, hoc eſt ad nonageſimum ætatis annum pertigiſſe dicitur (ętas enim triginta annorum ſpatio à Veteribus circumſcribebatur) ſenex, inquam, & cânus fuit Neſtor, quia non niſi multa rerum obſeruatione ad ſapientiæ, & eloquentiæ regiam peruenitur. Vt verò in Vlyſſe haberemus vitæ ciuilis perfectum exemplar, vt ab ipſo diſceremus, qua ratione hominum concilianda ſit beneuolentia, pericula declinanda, hoſtium fraudes eludendæ, petulantia ingenia opprimenda, omnia deniq; agenda, vt per humanæ vitæ infidum mare rectum curſum tenentes, ad felicitatis portum pertingamus, vt vir tan

tus

tus nobis esset Magister ad sapientiam, & eloquentiam, integro poemate perscripta est fortunæ, quam ipsi contigit subire, varietas; quæ cum omnibus notissima sit, vos diutius non detineo, Auditores, vela orationis contraho, ad tuta silentij nauem subduco, & vobis, nisi maximè fallor, volentibus, & approbantibus; Eloquentiam consecuturo magna rerum cognitione, & multiplici vsu in vita ciuili opus esse pronuncio.

DE NOBILITATE. DECLAM. II.

Ophistarum mos est, quando de re aliqua suscipitur disputatio, vnũ amplecti, eiq; mordicus adhęrere, & cogitationem non extendere ad plura, quæ rem de qua agitur, constituunt. At qui grauiter, & sapienter versãtur in tractatione disciplinarum multa animo complectuntur, quorum facta inter se collatione, de tota materia pronunciant cum

fructu auditorum. Hoc omninò præſcribendum mihi duxi de Nobilitate diſſertationẽ habiturus. Non vnus apex ex hac re eſt arripiendus, & cum pertinacia retinendus, ſed latitudo totius negotij aduocanda, vt hac ratione totum, de quo agitur, magis ac magis eluceſcat. Sed & illud, antequam de Nobilitate loquar, obſeruari velim, longè aliter diſputandum de ijs, quæ pendent ex inſtituto, voluntate, & opinione hominum, quàm fiat de ijs, quæ à natura ipſa absq; vlla varietate conformantur. Horum enim ratio longè certior, & quæ ſemper eodem modo habet; at inſtitutorum humanorum fluxus deſultorius, vagum eſt ingenium. Intendenda igitur acies eſt ad hanc varietatem, ne tempus & operam perdamus.

Breuiter nunc indicabo, ad quæ nam ſit reſpiciendũ, quando de Nobilitate agimus. Fundamentum, cui tota moles Nobilitatis inædificatur, ſunt res præclarè geſtæ domi foriſq;, ſed magis foris, & præſertim in bello. Nam ab initio, qui cum laude ſe geſſerunt in adminiſtranda Republica, in defendendo populo ne à potentioribus opprimeretur,

qui

qui iustitia floruerunt in asserendis legibus, vt ab omnibus obseruarentur, ad totius ciuitatis salutem, & incolumitatem; qui operam dederunt, vt Ciues bene beateq; viuerent; qui homines ab agresti vita deduxerunt ad cultum, ad elegantem, & homine dignam viuendi rationem; illis magni honores delati fuerunt, auctæ dignitates, consensu deniq; populi in magno splendore collocati. Sed longè potior ratio Nobilitatis fuit à rebus præclarè gestis in bello aduersus hostes, qui Tyrannos oppresserunt, qui latrones domuerunt, qui seruitutem, paupertatem, & alia mala à ceruicibus ciuium depulerunt, illi & viui & mortui maximis honoribus ornati sunt. Imò antiquissimi mortalium beneficijs maximis affecti cœperunt huiusmodi monstrorum domitores, quibus vitam, quibus incolumitatem debebant, tanquam deos colere, vt vel vnius Herculis exemplum satis superq; indicat. Hinc igitur colligo absq; rebus præclarè gestis vix reperiri nobilitatem, aut si reperiatur, eam ad modum imperfectã dici debere. Neq; aliquis dixerit illud dici nobile, quod quomodocumq; inclarescit, &

ve-

venit in ora hominũ. Nam quando Ariſtoteles Nobilitatẽ per εἶναι γνώριμον deſcripſit, nõ exiſtimauit ſtatim illum eſſe & debere dici nobilem, qui quomodocumq; γνώριμος & notus ſit. Alioqui ille, qui tribus ab hinc annis mortuus eſt Neapoli ditiſsimus, qui ſordibus, & euclionea parſimonia maximam vim pecuniæ corraſerat, & ob eiuſmodi ſordes notiſsimus erat, vt propterea diceretur il gran Villano, fuiſſet nobiliſsimus.

Ariſtoteles verò voluit ſignificare eum eſſe & dici nobilem & γνώριμον, qui rebus præclarè geſtis inclaruerit, non autem alia quacumq; ratione nomen conſecutus fuerit. Quæret aliquis, an vt quis dicatur nobilis ſufficiat, quod magnam nominis gloriam conſecutus fuerit? Reſpondeo, qui res præclarè geſsit, & honoribus non eſt affectus, ſi ſtrictè loquamur Nobilis non eſt, attamen quę geſſit fortiter æquiparantur cuicumq; nobilitati, quam quis conſecutus fuerit ex rebus pręclarè quidem geſtis, ſed non tam magnis. Nam magna illa opinio, & conſtans ſapientum virorum de alicuius virtute non minoris facienda eſt, quam Nobilitas.

Acce-

Accedo ad alterum, quod requiritur ad constituendam Nobilitatem, vt quis scilicet non solum res præclarè gerat, sed etiam honoribus afficiatur à Republica, vel Principe. Huc potissimum respiciunt Iurisconsulti, quando agunt de Nobilitate, vt scilicet aliquis acceperit priuilegia à Principe. Exemplo res erit clarior. in Germania exactissimè obseruantur familiæ nobiles. nam descriptæ sunt diligẽter in monumẽtis Ciuitatum, & vt vocant, Circulorum. iam quot sunt in vrbibus imperij liberis insignes viri, qui prudentissimè administrant rem Ciuitatum, qui tamen nobiles non sunt, etiam si familia ipsorum antiqua sit? Nam non est recepta inter nobiles.

Non dissimili comparatione idipsum probo. Sit aliquis natus ex antiqua, & illustri familia, qui tamen nauci sit homo, ineptus, aut vitijs obnoxius, iste certè non potest dici non esse Nobilis. Nam natus est ex nobilissimis parentibus, diuitijs pollet, quæ duo, vtcunq;, & qualemqualẽ constituunt nobilitatẽ. Iste tamẽ si rem ipsã spectes, quæ maximè pẽdet ex opinione hominum, æquiparandus est

igno-

ignobilibus. Quid enim prodeſt huic homini nobilitas, ſi nihili fit, ſi contemnitur, ſi vocatur degener, & indignus maiorum ſuorum claritate? in hanc rem non pauca legimus apud Iuuenalẽ in Satyra aduerſus iactatores nobilitatis. Hæc duo, quæ iam recenſuimus, licet ſufficere videantur, vt quis Nobilis ſit, tamen quia ſatisfaciendum opinioni hominum, qui illos, qui recens emerſerunt virtute ſua, & magnas dignitates conſecuti ſunt, homines nouos vocare ſolent, ideò ad Nobilitatem conficiendam accedat tertium neceſſe eſt, vt quis ſcilicet ex illis natus ſit, qui res prçclarè geſſerunt, & dignitates obtinuerunt. Itaq; quia habenda eſt ratio communis opinionis hominum, ſic ſtatuendum; hominũ nouorum, qui claros maiores non habuerunt, imperfectam eſſe nobilitatem. Hoc tertium, ſcilicet natiuitas ex claris parentibus tanti eſt, vbi de Nobilitate agitur, vt quando quæritur quis ſit Nobilis ferè reſpondeatur eum eſſe, qui natus eſt ex claris parentibus, qui claros habet maiores, & nobiles vocãtur paſſim εὐγενεῖς. hic iam video aliquem dicturum; ſi nobilitas eſt habere cla-

ros maiores, Princeps nulli poterit adimere nobilitatem; non enim poteſt efficere quò minus aliquis ſit natus ex claris parentibus. Reſponſio facilis eſt. Nam vt quis ſit Nobilis, & nobilitatis ipſius habeatur ratio, accedat auctoritas principis neceſſe eſt. Quid enim prodeſt habere claros maiores, ſi propterea quis excipitur ac ille, qui plebeios habuit? Veriſſimum eſt, vnum quodq; ita conſeruari, vt acquiſitum eſt, & viciſſim per contraria illud ipſum amitti. Quia res pręclarè agendo aliquis inclaruit, & cœpit honorari, & recenſeri inter proceres, ita ſi quis aliquid indignũ committat ſuo ſtatu, ſi peccet in Principem, aut Rempublicam, poterit exui omnibus illis priuilegijs, quibus Nobiles prę plebeijs gaudent. Accedo ad quartum, & vltimum, vt opus ſit diuitijs. ad tuendam namq; nobilitatem opus eſt ſplendore externo, opus eſt ita vitam traducere, vt in ędibus, veſtitu victu, comitatu diſcrimen appareat inter, Nobilem, & plebeium opificem. At eiuſmodi ſplendorem obtinere non poſſumus abſq; diuitijs. Itaq; familię alioqui Nobiles dum ad paupertatem rediguntur, paulatim etiam

D amit-

amittunt Nobilitatem hinc videmus non haberi rationem natalium in eo, qui iam vile opificium exercet, aut alioqui incedit, vt plebeius,& vitam tolerat tenui ratione: neq; eiusmodi homines admittuntur ad dignitates, quibus nobiles decorari solent. Repetimus quod paulò ante dicebamus: acquiritur nobilitas res prȩclarè gerendo, obtinendo dignitates, splendidè viuendo, & eo modo, quo vti solent Nobiles, seiuncti à vili plebe: Ita quoq; si quis iam sordidè viuat, & more opificum, & opificium exerceat ob tenuitatem fortunȩ, ob paupertatem, sensim in ipso extinguitur Nobilitas. Vt verò omnium rerũ est vicissitudo, ita familiarum quȩdam olim clarȩ obscurantur, & quȩ erant obscurȩ, inclarescunt.

DE IVBILÆO. DECLAM. III.

Vnquam mihi illorum consuetudo potuit placere, qui quotiescunq; agitur de Ritu aliquo Ecclesiastico, eius statim originem ad Gentium instituta reuocant, aut Iudæorum. nam hac ratione præbetur ansa Nouatoribus nos irridendi, quasi fateamur mores Ecclesiasticos Christianorum initium suum debere non religiosæ prudentiæ, & diuinæ auctoritati, sed inuentis humanis, aut peti ex ea lege, quæ iam sublata est. Et quod nostra instituta non debeant referri ad Iudæos, vel gentes, illud suadere videtur, quod cęremoniæ Iudæorum adueniente Christo euanuerint. nec enim vmbræ, & tenebræ locum habere queunt, vbi sol vndiquaq; radios suos diffundit. At disertè testatur D. Paulus, legem fuisse vmbram rerum futurarum. nec quicquam rerum sacrarum Gentibus imputandum est, quando pleraq; omnia, ex quibus

ſuperſtitio conflata eſt, incunabula ſua debent Dæmonum ſuggeſtioni, vt cuilibet ſingula percurrenti liquere facilè poteſt. Sic igitur cenſeamus; omnes res Eccleſiaſticas originem ſuam duxiſſe ab auctoritate diuina, aut prudentia Pręſulum religioſa. quod dum dicimus, non interim negamus eos, qui de Ritibus Eccleſiaſticis diſſerũt, poſſe in mediũ ea proferre, quæ apud Iudęos viguerunt, & Gentes, vt ea occaſione exerceatur eruditio, multiplex lectio oſtendatur, ex varietate rerum voluptas audientibus, & legentibus adferatur, ex ſimilitudine deniq; rerum, de quibus agitur, tota materia eleganter illuſtretur. Sic certè me gerere conſtitui in hac de Iubilæo diſſertatione, dum ſolemne Chriſtianorum hoc tempore inſtitutũ cum Iubilęo Iudæorum, cum ludis ſecularibus Romanorũ conferam. non quod putem Bonifaciũ Octauum rationem ſacræ lætitiæ ſumpſiſſe vel à Gentibus, vel à Iudæis, ſed vt comparatio hęc nos per multiplicem temporum, & rerũ notitiam deducat. primo itaq; aliquid dicam de Iubilæo Iudæorum, Secũdo de ludis Secularibus Romanorum; tertio deniq; aliquid

de

de Iubilæo nostro Christiano in mediũ proferam. Annus Iubilæus apud hebræos dicebatur à Iabal, quod significat clangere, nam cum tubarum clangore promulgabatur, & denunciabatur solemne gaudium. hoc fiebat recurrente spatio quinquaginta annorũ, elapso scilicet quadragesimo nono, in principio quinquagesimi, clangebant tuba, & dicebant Sacerdotes; adesse annũ Iubilæum. in eiusmodi publico gaudio fiebat rerum in re publica Iudæorum non parua mutatio, quæ ad duo potissimum referri potest nam omnes, qui erant serui, redibant ad libertatem. vnde colligere est obiter holam, æternum, apud hebræos non semper significare id, quod nullum habet finem. nam de seruo, qui nolit asseri in libertatẽ dicitur, quod auris perforãda sit ipsius, & sic seruiat in æternũ. adueniente anno Iubilæo recurrebat libertas, & qui dixerat se seruum fore in æternum, non potuerat extẽdere eiusmodi promissum vltra annum Iubilæum. Cæterum quæretis ex me, cur Deus potissimum voluerit intra eiusmodi spatium redire omnes ad libertatẽ? ad quam quidem quæstionem sic respondendum

dum

dum puto. quotquot erant in Republica Iudæorum ciues erant, &c, vt Scriptura loquitur, Fratres. hinc deus vetuit, ne quis fœneraretur inter fratres, inter ciues, cum tamen liceret fœnus exigere à Gentibus, & externis. quod si omnes Iudæi ciues erant, & socij in eadem Republica, repugnabat rationi ciuitatis vllum esse seruum. quia tamen multis de causis locum obtinuerat seruitus, vsus est hoc temperamento Deus, vt essent serui aliqui, sed vnusquisq; intra quinquaginta annos rediret ad libertatem, atq; adeò in tanta lætitia aboleretur omnis seruitus. cur autem locum haberet seruitutis conditio apud Iudæos, vt apud reliquas nationes, sunt istę quoq; causę. quia Moses voluit vnicuique licere seipsum vẽdere. præterea fures, qui restituere nequirent, plectebat, & ad seruitutẽ redigebat. omitto alias causas. par autẽ erat, vt rediretur tandem ad libertatẽ ad seruanda iura ciuitatis, & Reipublicæ Inter Romanos in bello ciuili ea de causa non fiebant serui, qui vincebantur, quia absurdum erat Romanos ciues fieri seruos. alteram causam, ob quã rediretur ad libertatem anno Iubilęo, illam

puto

puto etiam fuiſſe, quia ſeruitus contraria eſt naturę, vt rectè docent Iuriſconſulti. nam quod Ariſtoteles libro primo politicorum prolixè contendit ſeruitutem eſſe conſentaneam naturę, id ſic puto accipiendum, vt intelligamus non omnes natos eſſe eadem libertate, graduſq; in ea eſſe. hoc ſatis oſtendunt exempla, quę afferuntur de fœminis, quę ſcilicet natę ſunt parêre, & de quibuſdam hebetioribus, qui aptius obediunt, quam vt vel imperent alijs, vel ſua ſponte viuant. quod ſi iſtis exemplis adductis Ariſtoteles velit probare, quoſdam natura eſſe ſeruos ea ſeruitute, de qua loquuntur Iuriſconſulti, profectò inferendum eſſet fęminas eſſe ſeruas, & omnes eos, qui non ſunt nati ad imperandum: aut regerendũ erit, iſta exempla, quę agunt de qualiquali ſubiectione nõ debere extendi ad ſeruitutem, qua ſeruus ita ſubeſt domino tanquam inſtrumentum aliquod licet animatum. ſed de ſeruitute nolo hic prolixius diſputare. Tertia ratio ſoluendæ ſeruitutis erat, ne confunderentur, & commiſcerentur tribus. vnuſquiſq; igitur redibat ad eam familiam, vnde digreſſus fuerat. nam

rat. nam per ſeruitutem tranſibatur ab vna tribu in aliam, prout dominium ferebat. notiſſimum eſt, quam anxij eſſent Iudęi in ſeruando ordine tribuum, vt propterea operoſa commentatione conficerentur genealogię, quę à latinis vocantur ſtemmata. adeò autem eiuſmodi labori addicti erant, vt Diuus Paulus, ſuperuacaneas cum pleraſq; iudicaret, monuerit diſcipulum, fugeret genealogias illas ἀπεράντους, de quibus vix quicquam certum ſtatui tandem poſſet. interim non improbabat eas, ſi quis in illis non eſſet nimius. Tranſeo ad alteram mutationis partem, quę fiebat anno Iubilęo. nam tunc omnia bona, quę dicuntur immobilia, redibant ad dominum ſuum. Itaq; in venditione agrorum ſic ſe gerebant Iudęi, vt venderēt non tam agros, quàm fructus eorum annorum, qui elapſuri erant vſq; ad annum Iubilęum. hoc duplici de cauſa fiebat. primum vt ſeruaretur ęqualitas. erat imperium Iudęorum non Monarchicum, vt diſertè teſtatur Ioſephus, & obſeruat Sigonius de Republica hebręorum, preſertim antequam Rex eligeretur, ego ne quidem abſolutè Monarchicum fuiſſe puto,

poſt-

postquam Reges fuerunt instituti, cum satis constet qualis esset potestas regia. Si igitur Respublica erat, debebat in illa, quantum fieri poterat, seruari ęqualitas. in rebuspublicis omnia referenda sunt ad ęqualitatem, & quicquid causa est inæqualitatis, suspectum esse debet. hæc causa est, propter quam ne quidē excellentem, & excedentem (ut sic dicam) virtutem ferre potuerint popularia imperia. amore etiam ęqualitatis nimio abreptus Plato omnia voluit esse communia in Republica. legislator Moses iussu Dei egregiè consuluit æqualitati, vt interim habuerit rationē iustitiæ, quæ in distribuendo versatur, dum iussit ita vendi agros, vt tandem ad veterem dominum redirent. Sed præter æqualitatis rationem, ad reuersionem istam constituendam motus est Moses, vt sartatecta maneret diuisio illa Palęstinę, quę placuit tribubus ab initio, cum regionem ingrederentur. non debebant igitur agri vni tribui attributi, transferri ad aliam. Hinc quæsitum est, an fœminę possent viris nubere extra tribum, & videbatur id negandum, quia agrorum translatio non debebat fieri. responsum est, posse quidē

eas nubere, modò dotis inſtar aliud acciperent, quàm agros. habetis quæ mihi venerunt in mentẽ de anno Iubilęo Iudęorum. Tranſeo ad ludos Sæculares Romanorum. Zoſimus putat inſtitutos fuiſſe ad auertendam peſtem ab Vrbe Roma. & peractis ſacrificijs deſijſſe ſęuire luem. affert idem carmina ſibyllæ, quibus præſcribebatur tota ratio celebrãdi ludos illos. nec vllus putet, quia ludi ſęculares dicti ſunt, ideò recurriſſe centeſimo quoquo anno. nam ſibylla diſertè iubet celebrari poſtquam centum, & decem lapſi fuerint. decem igitur anni non obſtiterunt, quó minus ſeculares dicerentur. Idem Zoſimus, quia addictiſſimus erat gentili ſuperſtitioni, conquaeritur de omiſſione eiuſmodi ludorũ, & ſacrificiorum. & putat ideò perijſſe rem romanam, quod Romani deſierint per eiuſmodi ludos rogare deos pro incolumitate Romani Imperij. hæc enim præcipua erat cauſa, propter quam edebantur ludi, vt ſcilicet preces funderentur pro maieſtate vrbis Romę, vt numen perpetuas victorias largiretur. Cæterum ſi ideò perijt imperium Romanum, quia ludi fuerunt omiſſi, quæro cur durauerit

rit

rit etiam ſub Conſtantino, Iouiniano, Valentiniano, Theodoſio? præterea cur Iuſtinianus, quò nullus fuit magis alienus à ſuperſtitione gentium, tot victorias de barbaris reportauit, & Vandalos expulit Africa, Gothos Italia? certè floruiſſe imperium Romanum tempore Iuſtiniani negare non poſſumus. & tamen tam diu antea omiſſi fuerant ludi. In ludis illis recitabantur carmina quædam, & preces à pueris, & puellis patrimis, & matrimis. nam in templo aduerſo ordine conſiſtentes reſpondebant ſibi inuicem. Cùm Auguſtus celebraret ludos, iuſſit Horatium carmen ſeculare conſcribere, quod ſatis conſtat hac ratione fuiſſe recitatum. hæc ratio eſt, propter quam idem commendat poëſin, quia ſcilicet poëtarum eſt conſcribere carmina, quæ in laudem Deorum recitantur. vt verò omnes lubentius confluerent ad ludorum celebrationem, edicebatur ferè in hæc verba: *Venite ad ludos, quos nemo veſtrum vidit, nec viſurus eſt*. Heu fluxam humanæ vitæ breuitatem. hic mihi videor videre potentiſſimum Perſarum Regem Xerxem flentem, cum conſpiceret trecenta millia egre-

giorum militum. doluit post centum annos nullum ex tot hominibus fore superstitem. sed ad rem nostram redeo. Claudius Imperator vano quodam gloriæ desiderio passus est se abripi, vt non exactis centum & decem annis, vt monebant carmina sibyllina, ludos celebraret. nam excurrerant tantùm sexaginta quatuor anni, ex quo Augustus eos ediderat. hunc errorem Claudij cum animaduertisset Domitianus, stato tempore eos renouauit, & tunc in dignitate erat constitutus Tacitus, vt de seipso testatur. Venio ad vltimum, de quo dicere proposueram. Anno trecentesimo post millesimum Bonifacius Octauus, centesimum annum celebrẽ reddidit largiendo ndulgentias (vt vtar vocabulo Ecclesiastico) maximas adeuntibus Basilicas Apostolorum. eum tamen annum Iubilęum non vocauit. successor Bonifacij Clemens sextus hoc nomine vsus est, credo ea de causa, vt respiceret Iubilęum Iudęorũ, quo pręfiguratus quodammodo fuisset noster, vnde etiam quinquagesimum solemnẽ voluit esse, nec existimauit ad alterum centesimum sacram liberalitatem differendam.

Sed quęretis an existimem Iubilęum nostrũ pręsignificatum fuisse à Mosaico? id enim videtur affirmandum, quandoquidem sic existimauit Clemens Sextus. Censuerim sic respondendum, figuram aliam esse generalem, aliam singularem. generali figura quicquid boni est in noua lege, pręfiguratum fuit à veteris legis institutis. Et sic Mosaici anni lętitia fuit signum omnium bonorum, quę accepturi eramus per Christum, atq; adeò etiã anni Iubilęi, cuius initium refertur ad Bonifacium. at si quęramus an singulari ratione, & propria annus ille Mosaicus significarit nostrum; videtur id negandum. nam cur vsus eius dilatus est ad annum vsq; millesimũ trecentesimum? cur Christiani veteres non animaduerterunt euismodi significationem? Cur Bonifacius centesimum iussit esse sacrũ; non quinquagesimum? satis apparet Bonifacium vix cogitasse de Mosaico. sed rursus quęretis, cur figuram Clemens sextus potissimũ ponit in quinquagesimo? Certè per eiusmodi numerum indicare, est singulari ratione significare, non tantùm generali: Respõdeo, Clementem sextum nixum fuisse gene-

rali ratione cum quadam ſimilitudine ſingulari numeri quinquaginta annorũ. Cęterùm vt ad conſilium Bonifacij octaui reuertamur, quæſtio eſt grauis, an vllæ eſſent per curriculum centum annorum indulgentiæ expoſitæ ijs, qui adirent Baſilicas Apoſtolorum ante Bonifacij octaui tempora? id enim videtur negandum, quando tantæ rei altiſſimum eſt ſilentium in omni veteri hiſtoria Eccleſiaſtica. Inuolutus ne eſſet tenebris cõcurſus mortalium Romam centeſimo quoquo anno lætitiæ ſacræ cauſa? Incredibile id videtur. præterea Indulgentiæ illæ, quę expoſitę ſunt inuiſentibus Baſilicas Apoſtolorum in vniuerſum videntur ignotę fuiſſe antiquis. quomodo igitur per recurrentia ſecula dabantur? addite, ſi veteri more centeſimus quiſq; annus ſacer erat, cur Clemens ad quinquaginta rem totam deduxit? quę quamuis ſic proferantur, non eſt negandum, quod affirmat Bonifacius octauus, & multi alij, nimirum ex fama veteri conſtare magnas Indulgentias exponi inuiſentibus Baſilicas Apoſtolorum. aiunt etiam tempore Bonifacij adfuiſſe ſenem ex Gallia, qui teſtatus

ſit, au-

ſit, audiuiſſe ſe ex patre ſuo, quod magnę Indulgentię dentur illis, qui quoquo centeſimo anno Romã adeant. Solitos etiam Chriſtianos itare ad Confeſſionem S. Petri, notiſſimum eſt ex Euſebio, Chryſoſtomo, alijſq; Indulgentiarum ſuum fuiſſe vſum in veteri Eccleſia iampridem oſtenderunt Catholici ſcriptores ex Tertulliano, Cypriano, alijſq; aduerſus huius temporis Nouatores. fateor concurſum mortalium non fuiſſe adeò ſolemnem, nec adeò notum, vt poſtea apparatum à Bonifacio octauo accepit. Põtifices aliquãdiu abfuerunt Roma; exhauſta eſt Italia bellis, & morbis. deuaſtata à colluuie Barbarorum, & ad ſolitudinem prope redacta. Quid mirum ſi non ita fuit locus lætitię? Quod verò Clemens ſextus ad quinquaginta annorũ ſpatiũ rem deduxit, imò Vrbanus ab triginta tres, & tandem alij ad vigintiquinq;, id potuit fieri. nam cõſuetudinis ſacrę ratio ea eſt, vt immutari poſſit, vt ſexcentis exemplis oſtẽdere poſſem. Et quis neſcit etiam nonnulla, quę Apoſtolis in vſu erant, in quibuſdã aliquatenus fuiſſe immutata? ſatis igitur fuerit noſſe Indulgentias ſacras ex perpetua Eccle-

ſiæ con-

ſiæ conſuetu dine eſſe, rationem autem eas conferendi, non ſemper eodem modo obſeruari. hęc ferè ſunt, quę in hac temporis anguſtia inciderunt in meam mentẽ. vos qualiacumq; ſunt, ea boni, & æqui conſulite.

DE CAVSIS RVINÆ IMPERII ROMANI. DECLAM. IV.

DE cauſis, propter quas ruit imperium Romanum, mihi ſermo erit, Auditores; ſermo de re ardua, intricata, periculoſa, ſed voluptatis plena. Si tamen voluptas eſſe poteſt in eo, quod audiendum Romanorum Imperium, quod ſalutare erat humano generi, concidiſſe. Antequam ad enumerandas ipſas cauſas deſcendo, quædam mihi prę mittenda, ſine quibus in tota tractatione infeliciter verſaremur.

I. Non vna cauſa ſingulatim deſtruxit imperiũ, ſed plures iunctim. quod niſi obſeruauerimus, facillimè oppugnabimur, quotie-

tiescunq; voluerimus indicare, quid fuerit illud per quod perijt imperium. Ouidius ait:

Et quæ non prosunt singula, multa iuuant.

Sic ego. *& quæ nō obsunt singula, multa nocent.*

II. Causę istę non statim vim suam exeruerunt. nam tam vasta moles nō potuit derepente concidere. Itaq; non est negandum hanc vel illam fuisse causam, quia ad ipsam non subitò secuta est ruina. antequam corruat domus, paulatim temporis iniuria, labefactantur fundamenta, columnæ debilitantur, imbres muros perpluunt, superuenit tandē magna vis ventorum, & sic domus corruit.

III. Coniunctio, & concursus tot causarum non fuit opus nec diligentiæ, nec negligentiæ humanæ. Clarius loquar. hæc vel illa causa singulatim potuit esse, & fuit ab hominum vel diligentia, vel negligētia. at quod tam multa conspirarint, hoc opus fuit causæ superioris, occultæ, cuius vim auertere nemo potest. hanc causam vulgus scriptorum, & sermo quotidianus fortunam voluit vocare. Petronius descripturus bella ciuilia Romanorum, & causam tot malorum, confugit ad hanc fortunam, quæ cum nollet ferre diu-

tius magnitudinem Romanam, euocauit ex inferis diſcordiam, quæ diuiſit animos Cæſaris, & Pompeij. ſic

Factum eſt in terris quicquid diſcordia iuſsit.

Nos causã ſupremam, quæ nihil patitur eſſe perenne nullã agnoſcimus præter Deum. His præmiſſis accedo ad recenſendas cauſas, quarum.

Primam fuiſſe ſiderum vim maleficam, cenſuit Zoſimus. Lucanus libro 1. de bello Pharſalico, vt doceat, vnde profecta ſint bella ciuilia, tam multa ſcribit de ſideridus. ſigna Veneris, & Iouis hebebant. Mars & Saturnus regnabant. Exiſtimauit igitur Lucanus non abſq; vi malefica ſiderum calamitates prouincijs immitti. Florimundus Remundus deſcripturus cauſas hæreſeos lutheranæ ita ait fuiſſe cœlum conſtitutum, vt ſubſecuturæ eſſent mutationes magnę, & turbæ religionis cauſa. nam eodem tempore Iſmaelem ſophum Regem perſarum innouaſſe in oriente in religione Mahometana. Vir doctiſſimus Landinus ad Dantẽ notat fieri mutationes rerum humanarũ à fortuna ob ſtellarum influxũ. hæc ille protulerit, qui putaret

ret non esse omnino absurdũ, quod Zosimus causam ruinę imperij Romani ait fuisse sidera. at ego non tanti fecerim ipsius iudiciũ, vt pro siderum influxu velim pugnare.

II. Causa videtur fuisse dissidiũ ob religionem. Certissimum enim est omnia imperia debilitari ob dissensiones intestinas. at nulla maior, & acerbior esse potest, quã quæ ob religionem oritur. Quot clades accepit Gallia à suis, tantum quia dissidebant in religione? neq; potuerunt quicquam gerere apud exteros ea de causa. Heluetij formidabiles erant olim, sed postquam noua religio rempublicam illam inuasit scissis variè studijs diminuta est ipsorum potentia, & fortitudo. Inter Persas, & Turcas nunquam potuit conuenire ex quo cœperunt de Religione altercari. sic quiescit Europa ab armis Turcarum, quæ alioqui in tot bellis Christianorum Principum omnia possunt obruere. Quis neget factam fuisse magnam animorum diuisionem, postquam plurimi susceperunt Religionem Christianã ob tot insignia miracula diuinitus edita? Hinc verò Gentes non poterãt adduci vt relinque-

rent patrios ritus, & mores in colendis dijs: ſic certatum per tria ferè ſecula. cùm igitur diſſiderent ab religionem, fiebat vt diſſiderent etiam conſilijs in defendenda, & conſeruanda maieſtate Romana.

III. Habebant Romani ad ripas Rheni, & Danubij multas copias, quæ impedirẽt, ne Barbari poſſent fluuios illos tranſire, & eſſe moleſti Romanorum terris. nam Romani contenti erant illis, quæ hactenus occupauerant. neq; putabant eſſe operæpretium ſyluas, & caſas barbarorum incolere. hæc cauſa fuit propter quã etiam Auguſtus reſtringere cogitauit imperium. nam quid proderat cõterere legiones in rebus nihili? placuit conſilium Auguſti Diocletiano, qui cuſtodes poſuit ad limites Barbarorũ, ne ſe effunderent. iſti milites remoti ſunt à Cõſtantino, ſi credendum Zoſimo. nam cũ Zoſimus fuerit infenſiſſimus memoriæ Magni Conſtantini non puto temere illi habendam fidem. ego refero quæ legi. veſtrum erit ſingula expendere, & priuatim etiam mecum conferre. Sublatis iſtis (ut ſic dicam) limitaneis militibus, non eſt mirum ſi Barbari cœperunt

excurrere in terras imperij Romani.

IV. Romanum imperium cœpit indigere ad bellum gerendũ externis militibus, qui tandem illud ipſum imperium perdiderunt. Alexander Magnus in bello contra Darium, cum vidiſſet valde eſſe diminutum exercitũ, iuſſit conſcribi alios milites in græcia, quia externis non fidebat. in Hiſpania res Romana fuit adducta in magnum diſcrimen, quia plures erant Cantabri inter auxilia Romanorum, quam eſſent ipſmet Romani. notiſſimũ eſt ijs, quibus notæ ſunt hiſtoriç, quod plæriq; omnes, qui in auxilium vocati ſunt, tandem eos ipſos, quibus ſuppetias tulerant, aut ſubiugarunt, aut expulerunt. ſic ſe geſſerunt Normanni cum Græcis in Apulia, Calabria, Sicilia. Scio S. Auguſtinum referre ad gloriam Romani nominis, quod Gothi offerẽt auxilia aduerſus alios Barbaros. ſed viciſſim notum eſt illos ipſos Gothos auxiliares regnũ condidiſſe in Italia, atq; adeò præcipuam prouinciam ab Imperio auulſiſſe. Si Romani eo numero, eo animorum ardore coluiſſent militiã, vt olim, non indiguiſſent ope Barbarorum, atq; adeò non accepiſſent

tandem

tandem ab illis ipſius leges.

V. Dixi ſuperius diſſenſionem ob religionem fuiſſe cauſam, ob quam rueret imperium Romanum, & locutus ſum de diſſidio inter gentes, & Chriſtianos. nunc addendum quod poſtquam cœpit ruere imperium, aut ſaltem poſtquam deſijt habere tantum robur, ſuperuenerũt diſſidia inter ipſos Chriſtianos. poſt mortem Conſtantini inter tres fratres diuiſum eſt imperium, quorum Conſtãtius fauebat Arrianis. Hoc negotium quot turbas dedit? præterea Romani vſi ſunt opera Gothorum; at hi erant Arriani. Sic vbiq; & in ipſa Italia in ſingulis vrbibus duo erant Epiſcopi Catholicus vnus, Arrianus alter. Cùm imperator in oriente nollet ferre Arrianos, Theodoricus Rex Italiæ Arrianus, dixit ſe Catholicos Italia exacturum. ſic Imperator coactus eſt ferre Arrianos in Oriente, ne Catholici Italia pellerentur.

VI. Cauſa dicitur fuiſſe tranſlatio ſedis imperij Conſtantinopolim. ſic cenſet I. Lipſius in libro de magnitudine Romana. & ſcio etiam ab alijs inter cauſas ruinæ Romani Imperij tranſlationem hanc recenſeri. Li-

pſius

psius simpliciter affirmat translationem fuisse causam propter quam ruit imperium. nobis indaganda est causa, propter quam ista translatio adeò obfuit. Debebat Romæ degere imperator, si volebat esse imperium Romanum incolume. nam à Germanis imminebat potius calamitas, quàm à Parthis. salua Italia, & Roma facilè retundi poterant Parthi. procul erant. diuisi erant mari. non apti erant ad gerendum bellum in longinquis locis. pollebant tantum equitatu. non opus igitur erat imperatorem accedere propiùs ad eos reprimendos. At opus erat præsentia Imperatoris in Italia. quia Germani erant admodum vicini. innumeri erant. acerrimi erant. infensissimi Romanis ob memoriam rerum præteritarum. alliciebantur amœnitate regionis, cum septentrio suaderet migrare; loca frigida, & inculta relinquere. etiam ipsum cœlum Italię videbatur aptissimum proferendis hominibus aptis ad imperium, & militares labores, vt egregiè disserit Vitruuius. Laude tamen non caret imperatoris pietas, si, quod aliquibus placet, ideó transtulit sedem imperij, vt cederet Pōtifici

tifici

tifici Summo rerum sacrarum arbitro.

VII. Electione deferebatur imperium Romanum, quia opus erat homine, qui haberet magnum vsum rerum, & militari laude esset insignis ad reprimendos tot hostes, ad continendas tot prouincias in officio. At post obitum Theodosij non simplici vice peccatũ est diuisum est imperũ. at omnis diuisio debilitat vires. successerunt iuuenes, ne dicam, pueri qui, acceperunt Tutores, qui ipsi adspirabant ad imperiũ. hinc bella. hinc vocati Barbari. hinc omnia sursum deorsum versa. hæc habui, quæ de causis ruinæ Romani Imperij proferrem.

DE PRÆSIDIIS MEMORIÆ. DECLAM. V.

Emoriæ tantus eſt in re litteraria vſus, vt maior fingi nequeat, Auditores. ſiue publice: ſiue priuatim in ſermone familiari aliquid ſit proferendum, à memoria id repetamus oportet. quæ ſi promptam ſe non præſtiterit, omnem fructum ſtudiorum noſtrorum amitti exiſtimamus. quid enim profuerit multa legiſſe, multa obſeruaſſe, quibus tamen in rem aliorum, quãdo ſe obtulerit occaſio, vti nequeas? tantum certè vnuſquiſq; videtur ſcire, quantum memoria tenere, reipſa & manifeſtis argumentis deprehenditur. nam falluntur illi, & toto cœlo errant, qui tunc putant à ſe partes ſuas præclarè impleri, quando ſibi ipſis cecinerint, applauſerint, & domi latendo, aut foris ſilendo, ſe multarum rerum cognitione eſſe inſtructos cogitauerint. At quid quæſo aliorũ intereſt, multane tibi ſint lecta volumina nec ne, multane ſcriptitando corra-

ſeris, quæ qualia ſint, quamq; monetam tinniant, hactenus coguntur ignorare? Plane ſuſfenus ſibi ſit oportet ille, qui ſuorum laborum teſtẽ vnicum putat eſſe debere conſcientiam. At ſunt, qui memoria quando vident ſe non valere, deſpondent animum, Muſis ſibi res ſuas habere iubent, libros alia ſupellectile commutant, quin ipſam horam, qua literas cœperunt tractare, memoria refugiunt. Ab his deplorari ſuam in ſtudijs infelicitatẽ audies, tantũ vt temperent à lacrymis. Quid quæſo his, & illis faciemus Auditores? An licebit vnis per nos eſſe ſecuris, alteris triſtibus, & meticuloſis? Abſit hæc à nobis negligentia, abſit alienæ ſalutis contemptus. Quinimò ſic primos vellicabimus, vt ſecundos in præſentem ſpem erigamus. id non aliter efficiemus, quàm ſi vobis fauentibus aliquid in medium, de duplici memoriæ præſidio protulerimus. Et licet primum eiuſmodi ſit, vt, ſi deſit, diligentia hominum parari nequeat, non tamen operæ amittemus pretium, ſi de illo locuti fuerimus, vt vnuſquiſq; prius in ſeipſum deſcendat, & quicquid eſt viriũ exploret, antequam de ſua imbecillitate pro-

nuntiet.

nuntiet. Ita profectò est, Auditores, nihil vnquam laude dignum præstiterit ille, qui naturam nõ habeat præeuntem, quã sequatur, à qua excitetur, prouocetur, quę vestigia figat. inuitam naturam quisquis in suam sententiã trahere nititur, sisiphi semper redeuntem laborem in memoriam nobis reuocat. Primus hic est ad res præclarè gerendas gradus ingenij sui vim nosse ingenitam, nosse quò inuiteris, ducaris, & tantum non impellaris propensione suaui. Ex hac difficultate noscendi vires suas, quas natalis hora suffecit, quisquis eluctatus fuerit, ex alijs, quæ deinceps sequi solent, se posse euadere sibi spondeat audacter. Duplex igitur cum sit animæ vis, ad tractandas disciplinas quæ reddit aptos, ingenium scilicet, & memoria, duplex etiam esse disciplinarum genus ausim affirmare, ita tamen, vt cum sophistis, si qui sint, de hac re contentionis funem diu reciprocare nolim. nam crassa Minerua nonnulla quandoq; prę sumimus, quæ vtilitate non carere res tandem ipsa docet. Est quædam studiorum ratio, in qua, vt sic dicam, vtramq; paginã implet aut Dei, aut sapientũ virorũ auctoritas,

aut etiã Principũ iussa. In his recitare senten-tias, referre testimonia rem prope totã feliciter conficit In quibus auctoritas rationem, non ratio auctoritatem metitur. Et vsurpare Pythagoricum: Ipse dixit, bona fide licet. nam quãdo aut Numen, aut Numinis verissima imago Prĩceps, aut sapiens loquitur, Quis dixerit, nosse iuuat, non quid dixerit laboriosa disquisitione rimari decet. at illa rerũ cognitio, quæ causas expiscatur, quæ nihil admittit, quod ratiocinãdo ita se habere non ostenderis, cuiuscunq; hominis licet potentissimi auctoritatem ignorat, nihil, quod ratio non extorserit, largitur. quod si prouidam rerum parentem in consilium vocemus naturam, ad prius disciplinarũ genus memoriam, ad alterum ingeniũ facere illicò pronunciabit. nam vbi argumentationibus solis est locus relictus, vbi phalanx rationum, tanquam

pede pes, densoq; viro vir

pugnat, & locum tuetur, quis non animaduertat aptissimam esse mentis illum vigorem, quo præditi plurima in omnem partem excogitamus, in omnem formã nos vertimus,

timus, ad vtrumq; disputando parati? Hanc aciem qui non potest adferre ad concertationes serias, rebus suis optimè consulet, si illa studia suscipiat excolenda, in quibus ingeniosæ subtilitatis non tanta habetur ratio. scimus, Auditores, & lubenter profitemur ad vtrumq; studiorũ genus esse & ingenij, & memoriæ afferendum presidium; at vicissim neminẽ putamus fore, qui neget memoriæ cum auctoritate, ingenio cum argumentatione melius, quam vice mutata conuenire. in sacris literis qui se excercẽt, aut leges Romanorum qui interpretantur, ingenio indigere largimur, & qui philosophiæ incumbunt, testimonio magnorum scriptorum deferre contendimus, quod memoria teneant; at illi tandẽ in auctoritate si conquiescunt, hi vel magni Stagiritæ effata examinare putant sibi licere. in ingressu ergo studiorum, Auditores, quid largiori manu nobi dederit natura exploremus ingenium ne, an memoriã, vt maiorem aptitudinem diuersitate studiorum proposita adferamus ad illa, in quibus operam non perditum iri existimemus. vt verò ingenitam vim nouerimus, à Medico-

rum

rum filijs hoc discamus oportet. In quibus magnus est calor, & igneus vigor, illi acumine, & celeritate ingenij polleant necesse est. At quos fluxa humoris copia occupat, nec bona possunt esse memoria, nec ingenio. vt id quod inuenimus ipsi differendo, aut didicimus legendo, aut ab alijs audiuimus, cõdamus feliciter, humor non minus calori respondeat opus est, vt alterutrius nimia copia obsit. nam nec arida valde quæ sunt figuras facilè suscipiunt, nec quæ fluunt, quæ impressa fuerint, repręsentant. Quid enim in aliquo ligno exucco, & ferè cinefacto effingemus? Et ridebimur si scribere in aqua fuerimus visi. Sic & vis excedens caloris, & fluens, & aquea cerebri conditio memoriam excludit. Sic senes, quod sicco sint capite, non recordantur. vicissim facile dediscimus, quę pueri memoria mandauimus, quando in illa ętate nimius est humor. sed dicetis, an igitur in senibus tantus est calor, quando obliuio eos subit illorum, quę viri nouerant? Atqui confectis senio

Frigidus obsistit circum præcordia sanguis.
sed in promptu est responsio, Auditores. nam

in quibus humor, qui à Medicis radicalis vocatur, vocabulo si non adeò latino, at significante clarè quod volunt, in quibus, inquam, humor, aut superatur, & exuritur à calore, exigua memoria sint prędìti necesse est; aut etiam in quibus consumptus est, &, vt sic dicam, longo tempore decoctus (nam quis, nescit quod

Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet?) vt in senibus, illi paucorum meminisse possunt. pro vt ergo vnusquisq; viderit se vel ad calorem, vel ad humorem accedere, ita de ingenij, & memorię modo poterit statuete, & consilium ad studiorum genus capere. euasi tandem ex molesta Medicorum semita, & ex diuerticulo in viam orationis regiam reuertor, adque pręsidium memorię alterum accedo tractatione iucundius. Quotusquisq; enim est, cui natura adeò fuerit nouerca, vt si niti velit excolendo, quę accepit, mediocriter nō sit profecturus, & eò, quò nunquam sperasset, peruenturus? Conatuum humanorū tanta est vis, vt plurima corrigamus, & in eos euadamus, qui nos ipsos vicisse, & supra omnem expectationem egregiè cum omniū admira-

miratione dicamur. ſcio non omnibus licere, quod dicitur, Corinthũ proficiſci, at viciſſim non ignoro virtuti, ſollertię nullam viam eſſe inuiam, audacibus cœptis omnia impedimenta perrumpi, & ardua pertingi. ſed propius accedo ad memorię adminiculum, quod ne vos diu morer, exercitationem appello, quæ quia multiplex eſt, quomodo nos in re tanti momẽti gerere debeamus accipite: Auditores humaniſſimi: eo ordine, quem illud antiquorum faſceatim vobis pollicetur. An ſcriptio memoriæ ſit vtilis res non adeò eſt explorata. nam Druides non ferebant, vt verſus quos tradebant ediſcendos, literis mandarentur, ne diligentia in perdiſcendo remitteretur. ergo quod audiuerant a magiſtris iuuenes, reuoluebant animo ſæpius, vt firmiter animo hærerent. at memoriam ſcribendo iuuari, vſus docet, & exempla firmant inſignium virorum, qui magnorum auctorum integra volumina tranſcripſerunt, tantum vt memorię conſulerent. ſunt etiam, qui putant plus memoriæ commodare vnam ſcriptionem, quam decies repetitam lectionem. prudenter interim ſe gerebant Galli docto-

tes.

res, quando scripta iuuenibus non tradebant, ne quod semel chartæ credidissent, deinceps neglectum in tenebris iacere sinerent. aliter de iuuenili ætate, aliter de consistente loquimur. nam viri non id habent otij, vt tempus memoriæ mandandis libris traducant. quinimò se commentatione, scriptione exerceant. dum insignia dicta clarorum hominum suis dissertationibus inserũt, & non vno loco illustrant & interpretantur, paulatim pleraq; ita habebunt familiaria, vt sponte sua sint præsto futura, quando vsus postulauerit. adolescentes autem, quorum ingenium nondum est par libris scribendis, quæ ab alijs cum orbe literario communicata sunt, sæpius repetant, & memori animo infigant. sed, vt ad scriptionem redeam, incomparabilis vir Diuus Thomas Aquinas gloriabatur se duplici ratione pertigisse ad doctrinam, scribendo, & cum alijs disserendo. Annon ille Aristotelis scripta memoriter referre, aut saltem ex illis multa potuisset depromere, qui diuini hominis omnia prope monumenta commentarijs explanasset? Hospes scilicet fuisset in disputationibus

Hipponẽsis Antiſtitis, cuius teſtimonio ſuam ſententiam tertia quaq; pagina firmare conſueuit? ignoraſſet diuina oracula, qui maximam operam in ipſis explicandis poſuiſſet? breuiter dicam: non poterit non plurima recordari is, qui plurimis lumen ſcribendo impartiri ſategerit. quod ſi commentationis in ſcribendo difficultatẽ cauſati fuerint, quæram an tam arduum ſit plurium ſcriptorum dicta de eadem re inter ſe conferre? hactenus, vt eiuſmodi collationes in tuo muſęo lateant, aut nonniſi vnius, atq; alterius ex numero amicorum oculos ſubeant? nec res tanta ingenij felicitate indiget, vt quis varias obſeruationes ad celebriores libros ex aliorum ſcriptorum non abſimilibus locis moliatur. quæ omnia mirum eſt, quantum rem memoriæ ſint prouectura. quod ſi remoretur diligentiam tuam in ſcriptione ea dictorum varietas, præſidium ab eloquentia petas fas erit. quid enim? an vt bona fide in alicuius quæſtionis diſquiſitione verſari cenſearis, totidem verbis repræſentandum erit, quod ab aliquo ſcriptore pronunciatum fuerit? recens hæc eſt literatorum ſuperſtitio.

tio. recentium hominum vanissimus metus. si cum Veteribus, quos sapientes fuisse nemo it inficias, sapere volumus, rem ipsam tenere satis erit, modò suppetat id orationis lumen, quo in lucem eorum sententiam, insuper habitis verbis, proferre queamus. Veteres, quorum exemplaria ad nos peruenerunt, aut nunquam, aut rarissimè verba aliorum occupant. & tamen frequenter ad Veterum auctoritatem tanquam ad sacram anchoram confugiunt. nonne Platoni cum sui seculi hominibus doctis res fuit, quorum libri in manibus erant? procul tamen fuit ab eo, vt assutis lacinijs purpuram suorum dialogorũ oneraret. Aristoteles tribus verbis, quid alijs visum fuerit, docere fuit contentus. nam excerpere, certo ordine collocare aliorum dicta si laboris est, parum aut nihil habet ingenij. longè integrior est oratio, si ab vno parente accipiat pulchritudinis suæ naturalem splendorem. quid molestius est, quam per salebras diuersorum auctorum frangere gradum, huc illuc excurrendo se defatigare? Epistolas, opuscula Senecæ cum lego, cum Seneca magno philosopho, magno oratore me

loqui ſcio. Iuuat ab vnius ore pendere, non tot fragmenta variorum hominum colligere. at quia de exercenda memoria ſermo mihi eſt, Auditores, illud Pythagoricorum inſtitutum commendat Cicero, quod ſub veſperam diligenter meditarentur, quæ interdiu contigiſſet vel legere, vel diſſerere. voluptatis pleniſſimum opus, & exactæ diligẽtiæ certiſſimum argumentum poſt lapſum diei ſpatium a ſeipſo rationem exigere, penſum repetere, quomodo tranſegeris tempus exquirere. nempe quod faciunt illi, qui in Religione progredi volunt, nobis imitandum, Auditores, in vita ſtudioſa. vt lumina ſomno antequam declinemus, quid præterita die bene, quid ſecus egerimus, reuoluamus. illud vnum addendum puto, ne prolixitate moleſtiam pariam, vt lectio noſtra non ſit deſultoria, non inconſtans, non per omne genus librorum. ſcio delectari ingenium humanum varietate. at prudentis viri eſt tantiſper tædium deuorare, vt manſura & ſolida voluptas ad labores cõſequatur. exclamat Seneca, & ego cum tanto viro ingemino: *Non multa, ſed multum.* Aliquot præcipuæ

puæ notæ ſcriptores qui nocturna verſauerit & diurna manu, illos qui fecerit ſuas delitias, cum quibus amet ſentire, loqui, quos miretur, quos, quantum fas eſt, imitetur, à quorum ſententia non diſcedere in animũ induxerit, annon memoriæ quæ magis memoratu digna ſunt, ſemper præſtò habebit? Inſtar plurimorum orunt pauca, ſi ſint rebus noſtris idonea, ſi pro lubitu proferri à nobis queant.

DE TRIPLICI CATENA. DECLAM. VI.

E triplici catena mihi erit ſermo, Auditores, iſq;, vt puto, non admodum expectatus. ea namq; coniungam catena diſſertationis, quę cur voluerim connectere ſi quęratis, nihil reſpondere potero, præterquam quod fortuitæ cogitationi indulſerim. at ſi patiamini, catena vinctum ingenium ad egregia, & ſublimia transferam, & quæ vos detineant niſi maximè fallor, cum magna

voluptate in medium adducam. De triplici catena loquar Homerica, Herculea, & Paulina. Homericam voco eam, quam nobis descripsit, & finxit magnus Homerus. Dicit namq; quod Iupiter vinxerat omnes deos, & deas, eosq; ita vinctos catena aurea suspensos tenebat in aere, adeò vt absq; nutu suo nihil possent moliri. quid per eiusmodi narrationem sibi voluerit poeta, vt explicetur, varia possunt dici. & quidem quandoquidem stella Iouis illa est, quæ hominum animos facit aptos ad conciliandam aliorum beneuolētiam, ad ineundas amicitias, ad humanitatis officia præstanda, rectissimè dixerimus per auream catenam significatam vim illam suauissimam, qua homines seinuicem benefaciendo deuinciunt. quod si regeratis, quærendo cur Homerus deos, & deas dixerit fuisse vinctos, non verò homines, promptum erit respondere, quod homines mutua beneuolentia coniuncti optimè dij vocentur. nulla namq; re propiùs acceditur ad diuinitatem, quam de alijs benemerendo. Illi profectò qui antiquissimis temporibus obtinuerunt diuinos honores fuerunt homines,

qui

qui omnium animos ope beneficiorum ſibi alligare ſategerunt. at cur fingit Homerus iſtos vinctos catena fuiſſe ſuſpenſos in aere? & pendulos per inania detentos? cui quidē interrogationi ſic puto ſatisfaciendum, vt exiſtimem voluiſſe Poetam per eiuſmodi ſuſpenſionem in aere indicare homines benignitate præſtantes iam non humi repere, ſed ſurgere ſupra humanam conditionē, & gaudere cœleſtibus auris. & dicuntur illi penduli hærere cœlitus vincti, quia beneficentiæ qui ſtudet, diuina quadam ratione ad id præſtandum mouetur. nec enim, vllo commodo humano impellitur, ſed ſolo virtutis diuino amore. ſcit namq; ſe natum, vt cœlum patriam ſuam eſſe meminerit illius cauſa in perpetua cogitatione, de alijs ſibi adſtringendis verſatur. ſed videamus an aliter explicari, & enodari poſſit catena aurea Homeri. illud non abſurdum fuerit dicere nihil eſſe aliud iſtam catenam, quam connexionē omnium cauſarum à cauſa prima. & ipſi poetæ ſummi Dei vim agnouerunt in producēda, & conſeruanda hac rerum vniuerſitate. Orpheus ex eorum numero, qui Theologis

dice-

dicebantur, id testatus est, quod scilicet deus hæc omnia effecerit. Homerus Iouem patrem deorum, & hominum; Virgilius, diuùm patrem, atq; hominum regem appellarunt. quod si dicatis etiam Oceanum ab eodem Homero vocatum fuisse deorum, & dearum patrem, quia aqua sit principium omnium rerum, vt docuit Thales, id sic explicabimus, vt Homeri eflatum ex ipsis sacris literis aliquo modo repetamus, quod scilicet cum ab initio creata esset aqua, ex illa deinceps pulcherrima mũdi machina, quam admiramur, à Deo fuerit constructa. ideò enim spiritus Domini ferebatur super aquas, vt eas partim densando, partim dilatando, & extenuando, construeret mundum. Ea est causa, quod ab Ouidio Deus *mundi melioris origo*, fuerit appellatus, quia cum primum nonnisi moles tota obruta aquis ab ipso fuisset producta, deinceps vetuit in ea confusione manere materiam. sed ne diutius euagemur, non solum dicitur Iupiter à poetis causa omnium rerũ, sed pronunciant illius ipsius potentia omnia conseruari, & operari. quod si vel ad momẽtum auerteret nutum suũ, iam omnia in antiquum

quum

quum chaos relaberentur. quoties igitur apud poetas Dij, & Deæ aliquid aggredi volunt, vocatur Concilium à Ioue, ille iubet cōticescere omnes, ille loquitur, ille tandem sua sententia finem imponit conuentui. quid igitur miramur, si omnes dij, & deæ catena deuincti in aere pendent ex nutu Iouis? qui si non influeret, si non dirigeret, ne quidem digitum extendere possent? res verò omnes, & causæ secundæ deorum, & dearum nomine veniunt, apud Gentiles quia velut riuus sunt ex magno Oceano diuinitatis, at grauissimè lapsi sunt, quando eò deuenerunt, vt cū causis secundis notam primę communicarēt, & plures deos adorarent. nos verò illustrati lumine diuino Religionis cum D. Paulo dicimus *in Deo sumus, viuimus, & mouemur.* & *Dei genus sumus.* quod dicimus, non solum quia immortali anima præditi sumus, sed etiam, quia aliquid sumus à Deo productum. quod enim est, id cum Deum suo modo referat, Deus aliquatenus est. quod à deo est profectum, id diuinum cur negemus esse; atq; adeo deum? nam quis nescit longè inferiori significatu communicari diuinitatis

nomen etiam alijs pręterquam summo Deo? pergimus, & dicimus omnium causarum, excepta prima, vires esse constrictas, & ligatas, adeò vt vim suam exerere nequeant nisi operante, mouente, annuente prima causa. sic igitur catena aurea Homeri nobis ostendit verissimum esse, quod in scholis philosophorum, & Theologorum repetitum est nõ oratorijs, sed pressis verbis: nullum quod est in potentia potest seipsum reducere in actũ, omnis causa secunda est in potentia, & debet reduci in actum ab aliqua causa, quæ sit in actu. vna tantum est causa, quæ semper est in actu, scilicet prima. quod omnes causæ secundæ applicantur à causa prima ad operandum. Hoc, inquam, elegantissimè per catenam voluit nobis ob oculos ponere Homerus. sed cur catena hæc aurea vocatur? planè, vt discamus verissimum esse, quod à Theologis Christianis proditum est: quod scilicet causa prima, dum reducit ad actum causas secundas, id facit suauiter, prout scilicet conditio earum requirit; efficit, vt causæ naturales operentur secundum naturam, liberæ vicissim cum libertate agant. hoc mirum

est,

est, quod influxus ille primæ causæ non inuertit, nō perimit vim secundarum causarū, sed suauissimè promouet. at, inquietis, voluntas nostra libera cum sit, atq; adeò possit pro lubitu quocumq; ferri, quomodo dicitur teneri vincta adminiculo catenę aureæ? certè nihil magis repugnare videtur libertati, quam ita detineri vinculis, vt non liceat progredi quò placuerit. sed, auditores, difficultatis plenum opus aggrederer, si inuolutissimam quæstionem enodandam susciperē. vetus est controuersia non solum inter Christianos, sed etiam gentiles. nos quibus affulsit lumen diuinitus, nouimus libertate voluntatis præditum esse hominem, nouimus etiam ita moueri voluntatem humanā à Deo, vt voluntas à Deo, non Deus à voluntate pendeat. nouimus per diuinam motionem non euerti voluntatis libertatem. scimus rebus diuinis plurimum inesse obscuritatis, & in earum tractatione nō nitendum ingenij subtilitate, sed diuina auctoritate. neq; à mysticis effatis vel latum vnguem esse discedendum, etiamsi non possimus satisfacere omnibus, qui otio abundantes multis

interrogatiunculis diligentiam nostrā exercere amant. sed iam satis verborum de Catena Homerica. Accedo ad Herculeam, cum qua pictum nouimus non quemlibet Herculem, sed Gallicum. scitis recenseri plures Hercules; at nobis de Gallico sermo est, quando catenam memoramus. is à fortissima & eruditissima gente ita colebatur, vt diceretur catena quadam ab ore per posticam capitis partem prodeunte trahere vinctos innumeros mortales. monstri plenum spectaculum videtur ignaris. si namq; Hercules robustissimus corpori circundans catenam, aut manibus tenens duceret, aut etiam traheret aliquam multos homines, res absq; magna difficultate inueniret fidem. at quod exiens ex ore retro acta catena id faciat, id verò prope ridiculum videtur. nam quæ vis potest esse in ore, in capite hominis, vt ligatos rapiat plurimos homines? Sed admirationem auget, quod catena constricti hilares, exultabuudi, alacritatis pleni, sequutur. Quis nescit, quod qui rapiūtur ligati, sequūtur trepidi, pallidi, mœroris pleni, squallentes, deiectis oculis? sæpe debent increpari, vt sequantur.

tur. multi lacrymas fundunt, & totius corporis habitu indicant, quam sibi sit molestũ in vinculis trahi. recurramus, auditores, cogitatione ad vim eloquentiæ, ad impetum orationis, quam non sine summa ratione flexanimam vocauit Cicero. coluerunt aliȩ nationes Herculem cum claua, quod ea armatus obeundo regiones monstra domuisset. at mihi videntur longè meliùs Galli sensisse de Hercule, quando ob potentissimá eloquentiam eum sunt venerati. claua efferam quandam vim nobis spectandam proponit. at catena trahens innumeros homines, vt lubentes sequantur, ad humanum ingenium magis facit, quod cogi non vult, sed ratione persuaderi. in societate ciuili illa pulcherrima est victoria ita disserere, vt aduersarium audientem cogas dare manus. oratio, Auditores, vinculum est humanæ societatis. oratio ita propria est hominis, vt ratio. tolle orationem, & vix discrimen inter hominem, & belluá constitues. nam quid quæso prodesset ratione multa inuenire, si tamen ea cum alijs non posses communicare? oratione qui pollet, semper plurimum in ciui-

ta-

tatibus poterit. hanc qui negliget, contemptum effugere nesciet. ò magnā desidiam eorum, qui cum homines sint, & videri velint, de oratione tamen nihil sunt solliciti. excutiant veternum, noscant quam sibi patiuntur elabi occasionem proficiendi, dum iuuenilis ardor ad eloquentiam excitat. nam quando

Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis,

frustra Herculem Gallicum, vt eloquentiam largiatur, inuocabunt. ne verò tam salutare monitū effluat ex animis, circumferant quęso perpetua cogitatione catenam Herculeā, aut saltem quoties Herculis continget fieri mentio, reuocent sibi in mentem, quanta sit vis orationis, vt scilicet ita moderetur hominibus, ac si vinculis constrictos tanquam captiuos quocumq; velit eos trahere possit. sed tempus est, vt Paulinam catenam, Homerica, & Herculea longè præstantiorem contēplemur. istam enimuero cœlitus dimissam scimus, non tam ad alligandos homines in societate ciuili inter se, aut oratione vinciendos, quam aureis vinculis circundatos feliciter tandem ad cœlestem societatem transferendos. Paulinam catenam vocamus,

quia

quia Paulus gentium Doctor, paucis verbis, quando epistolam exarauit ad Romanos, descripsit diuinæ prædestinationis colligatam seriem, dum ait: *Quos præcognouit eos prædestinauit, quos prædestinauit eos vocauit, quos vocauit eos iustificauit, quos iustificauit, eos glorificauit.* Hac catena. Deus quosdã, traducit vt pertingat ab extremo in extremũ. neq; vlla vis poterit vllum annulum huius catenæ confringere. sed hoc ante omnia sciamus oportet, quod nõ omnes hac catena sibi deuinciẽdos existimat Deus. *Quos enim præcognouit*, eos tandem etiam gloria decoros voluit esse. & numerum quidem eorum exiguum dixit esse ante Paulum Christus, quando pronunciauit. *Multi vocati, pauci electi*. quis quæso obloquatur deo, quod paucos catena vinctos trahat post odorem vnguentorum? quis ipsi potest dicere: *Cur ita facis? Quis prior dedit, ei, vt retribuatur ei?* Nonne *ex ipso, in ipso, per ipsum sunt omnia?* nempe diuina arcana non patiuntur se sub examen humanũ reuocari. tunc plurimum de diuinis sciemus, quando ignorantiam fassi illa venerabundi adorauerimus. liberè pronuncio: Theologiam euer-

tit,

tit, quiſquis eam ſui ingenij modo metiri vult. oracula diuina non ratio, ſed hanc illa moderantur. in rebus friuolis exultant illi, qui res Eccleſiaſticas profeſſi nobis commendant recentia quædam inuenta, quæ ſcilicet diligentiſſimos, & ſapientiſſimos homines effugerint. catenam verò Paulinam dum memoramus, hoc à præceptore omnium Theologorum diſcimus ita paucos illos mortales trahi vinctos, vt nullus hoſtis, quiſquis ille ſit eos poſſit ex manibus dei rapere in exitium. Nam ſi eos præcognouit, hoc eſt nouit tanquam ſuos, & amauit præ alijs, nouit, inquam, vt cum Theologis loquar, notitia approbationis. ſi quos nouit ita deduxit per illa, quibus abſq; dubio, æternam ſalutem licet conſequi, vt tandem beatos eſſe iuſſerit, quis non videt perire non poſſe? Exclamat itaq; audacter Paulus cum diuina catena traheretur: *Quis nos ſeparabit à dilectione Dei?* Nolim verò, auditores, vos offendi, quando de rebus diuinis agentes vtimur nominibus, catenæ, & tractionis. nam iucundiſſima vis per eiuſmodi vocabula ſignificatur. neq; vis exiſtimetur eſſe, quæ nolentes impellat,

& re-

luctantes adigat. Absit à diuina benignitate violentia, absit coactio. quin potius ita illabitur animis nostris, vt quia aliquos elegit ante iacta mundi fundamenta, sanctos, & inculpatos efficiat. non enim, vt sapienter obseruauit S. Augustinus, quia eramus sancti & inculpati, elegit nos. absit vt in catena Paulina dicatur primus annulus esse nostra sanctitas. nam disertè primum dixit Paulus, Dei electionem, vt sanctitas post annulum vocationis pendeat. rursus dico, auditores, hæc vocabula catena, tractio, vis, explicanda sunt ex istis: *Trahit sua quemq; voluptas*. quia nempe allicit suauissimè. *Cum exaltatus fuero, omnia ad me traham*, inquit Christus. & alibi. *Nemo venit ad filium, nisi pater traxerit eum*. alibi ait, quod ita tractos *nemo poterit rapere ex manibus suis*. in Cantico Canticorum nomine omnium eorum, qui trahuntur clamat Sponsa: *trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum*. Trahuntur verò *funiculis Adam, & vinculis charitatis*, vt Deus loquitur. trahit Deus alliciendo beneficijs, extendendo brachia sua totam diem ad populum. conuocando, quemadmodum galli-

na conuocat pullos suos, sed & interius illabendo, & mouendo. Nam frustra externa adhiberentur, nisi occulta ratione moueretur voluntas. de quibus omnibus ita semper loquendum est, vt sartatecta maneat humani arbitrij libertas.

DE AVGMENTO MAGNORVM IMPERIORVM. DECL. VII.

Vi feliciter vult versari in lectione historiarũ, debet obseruare modos, quibus magna imperia magis ac magis augentur, & extenduntur. Ego in gratiam studiosorũ aliquos hic enumerabo, & quidem nisi fallor, præcipuos.

I. Qui debiliores sunt, & sibi singulatim metuunt à potentiori, solent inire fœdus ad mutuam defensionem. sic in Italia cum viderentur Veneti velle totã regionem in suã potestatẽ redigere, minores qui erant Principes se fœdere iunxerunt. quod si geratur bellum, & potentior obtineat victoriam, facile

deinceps ſingulos opprimet tāquam hoſtes, propterea quod ſuppetias tulerint. ſic Pompeius redegit in ſuam poteſtatem Armeniam pulſo Tigrane, propterea quod à partibus Mithradatis ſtetiſſet aduerſus Romanos. Et multa alia regna Romanis ſubiecit Pompeius, propterea quod conſpiraſſent cum Mithradate. ſic Creta ſubiugata eſt ſic Dux Megalopolitanus exutus fuit Principatu, quia ſocius fuit Regis Daniæ aduerſus Imperatorem Ferdinandum Secundum.

I I. Turcæ aliquot abhinc annos habebant morem educendi altero quoque anno exercitum, ne torperet, & labores militares dediſceret. ad eiuſmodi exercitationem quęrendus erat hoſtis. ille verò cenſebatur is, qui opportunius poterat oppugnari. ſic igitur Solimannus toties duxit inſtructiſſimas copias in Pannoniam, & longè lateq; regionem deuaſtauit. varia prætexebantur, ſed inter illa erat abſq; dubio hæc etiam cauſa, ſi non præcipua, ne otio torperent milites.

I I I. Magnis imperijs videntur multa ſubtracta. Quicquid enim magni Reges non poſſident, hoc videntur amiſiſſe. Turca-

rum imperator non semel mouit bellum aduersus Venetos, quia dicebat suas esse insulas in mari mediterraneo, quæ ab ipsis detinerentur. se namq; successorem esse magni Cõstantini, ac proinde dominum èsse omnium eorum, quæ quondam fuerunt imperij Romani. Dicit igitur velle se recuperare amissa. Hoc colore contra quem quęso non potest arma sumere?

IV. Multa acquirunt magni Reges, dum debilioribus, & ad se confugientibus suppetias ferunt. Nam videtur omnino res sancta oppressos subleuare. & interest dignitatis, ne illi, qui magnis Regibus causam suã commendarunt, principatu exuantur. Interim fit, vt ob magnos sumptus factos aliquid iuris acquiratur illi, qui auxilio fuit. prætere a videtur consultum, vt magnus rex detineat propugnacula, ne ab hostibus occupentur. sic paulatim regio vęnit in potestatem eius, qui tulit suppetias. sæpe contingit mori eum, aut occidi in bello, cui suppetiæ latę sunt; quis tũc ei succedet? certè magnus ille princeps, qui ipsius causam defenderat, & defendendo plurimos sumptus fecerat. sic

insubria venit in ditionem Hispanorũ, quia primum auxilio fuerunt Sfortijs, quibus tandem extinctis Carolus Quintus Regno Hispaniæ adscripsit prouinciam. causa sumptuũ Heluetij Bellinzonam, Lucanum, Lucarnum, & alia oppida insubriæ occuparunt. Quamuis autem Heluetij non sint inter magnos Principes recensendi, ex hoc tamen exemplo id ostenditur, quod supra dicebamus.

V. Magni Reges abundant pecunia. sæpe fit, vt minores ea magnopere indigeant. hinc magnis principibus traduntur oppida detinenda donec restituantur mutuo data. cũ vrbes Sueuiæ magnos sumptus fecissent in expellendo Duce VVirtembergæ, qui tyrannicè se gerebat, regionem illam vendiderunt Carolo Quinto, qui eam ita tandem restituit Duci, vt successores nunc etiam domus Austriacæ dicantur esse beneficiarij.

VI. Magni Principes sæpe obtendunt trãsitum per aliquam regionem, qui si denegetur, aiunt iam sibi iustam esse causam bellum inferendi, propterea quod ius gentium violetur eiusmodi denegatione. Nam etiam Moses oppugnauit Amalechitas propterea, quod

quod noluissent ferre, vt ipse transiret per eā regionem ingressurus Palæstinam.

VII. Sæpe obtendunt magni principes, quod Reguli peccarint, crimine perfidiæ se polluerint. & assentiuntur delatoribus, vt si in ipsos animaduertant, excusentur ab omnibus, propterea quod grauia crimina obiecta fuerint. quando namq; obiectum est crimen viro quamuis innocentissimo, semper manet suspicio quædam, neq; vulgus potest certò statuere eum, qui accusatur, esse innocentem. sic duces Caroli Quinti tanquam perduellem detulerunt Franciscum Sfortiā. hinc occupata regio, & non sine maxima difficultate rogantibus principibus Carolus Quintus ei veniam dedit. hinc aiunt etiam circumuentum calumnijs Petrum Ludouicu Farnesium apud eumdem imperatorem. Folietta nihil certi contra ipsum ait ab aduersarijs prolatum.

VIII. Magni Principes etiam augent imperium, dum animaduertunt in perduelles, qui deficiunt, & arma sumunt. Nam paucissimæ rebelliones felicem exitum habent. sic exuuntur regionibus rebelles iusto

sup-

ſupplicio. ſic Romani auxerunt imperium: quando occupabant regna non ſtatim remouebant reges. Pompeius reliquit Regem Iudææ, Armeniæ, alijſque regionibus. ſic Ægyptij non ſtatim atq; in poteſtatem Romanorum venit regnum, deſierunt habere Reges. ſed quia ſubſecutis temporibus contigit, vt Reges multa moliti fuerint aduerſus Romanum imperium, hinc factum eſt, vt ipſis abſtulerint regnum, & regna quæ hactenus fuerant, prouincias effecerint. Armeniæ Regem reliquit Tigranē Pompeius. ſed quia populi illi ſæpe fuerunt infidi, Traianus tandem Armeniam in prouinciam redegit. conſpirauit cum Antonio regina Cleopatra, Auguſtus bello Actiaco victor Aegyptum prouinciam fecit. ſic etiam iudæi itidem deſierunt habere ſuos Reges, poſtquam ſæpius tumultuati fuiſſent aduerſus Romanos. & Solimannus in Pannonia primum voluit eſſe regem, quem defendit aduerſus Ferdinandum Auſtriacum, tandem cum multos ſumptus feciſſet, & ſæpius veniſſet in eam regionem, iuſſit vt in poſterum Pannonia pareret Baſſæ Budenſi.

DE

DE TRIPLICI MVTATIONE RERVM ROMANARVM. DECLAM. VIII.

N rebus humanis nihil reperiri, quod multiplici mutationi non ſit obnoxium, tã notum eſt, vt notius eſſe nequeat. ipſorum imperiorũ, quibus nihil videtur maius, & potentius, ſunt vagi circuitus. Exemplo ſit omnium imperiorum celeberrimum, res Romana. quoties concuſſa eſt, quoties ferè deſtructa, quoties vires reſumpſit? Nunc floruit, viguit, mox ad anguſtias redacta, donec tandem propè euanuerit. Huius Rei cũ multæ poſſint recenſeri mutationes, tres tamen videntur mihi præ reliquis memorandæ. prima fuerit, quando eiectis Regibus inſtitutus eſt conſulatus à Bruto. Altera quando libertas Reipublicæ eſt oppreſſa à Iulio Cæſare. tertia & vltima, quando imperij ſedes translata eſt Conſtantinopolim. De triplici hac mutatione ſi breuiter locutus fue-

ro non parum prodero illis, qui audituri sunt prælectiones nostras in Tacitum. etsi enim & prima & vltima mutationes non videantur magnopere facere ad Corneliũ, tamẽ quia decet eos, qui de rebus Romanis, quas tradit idem scriptor, loqui volunt, tres istas mutationes notas habere, ideò vos rogo etiam atque etiã, vt mihi beneuolas aures porrigatis. De prima, vt loquar, non opus est, vt prolixè vobis in mentem reuocem, qua de causa Romani instigante, & præeunte Bruto insurrexerint aduersus Tarquinium, illum expulerint, ad libertatem concurrerint. cui enim hæc audita non sunt? hoc satius fuerit obseruare, Regum apud Romanos non fuisse absolutam potestatem. quod vel ex eo manifeste constare potest, quia Reges à Romanis eligebantur. nostis qua ratione ad regnum fuerit promotus Numa?

--------- Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum

inquit Virgilius. quia ob pietatem & iustitiam magnam famam cõsecutus fuerat, ideo visus est Romanis dignissimus, qui vocaretur ad sceptrum. iam satis constat, qualis sit

conditio regum, qui electione regnum consequuntur, vt non habeant arbitrium omniũ rerum, & pro lubitu omnia possint gerere. ad conditiones adiguntur, qui hac ratione præficiuntur, quas si ipsi neglexerint, vix quicquam certi sibi possunt de volũtate aliorum polliceri. Romanus populus, etiam quando regibus parebat, ferebat leges, alias antiquabat. Regis auctoritas magna erat in gerendo bello. pacis tempore non admodum latè patebat ipsius potestas, tantùm abest, vt esset immensa. sed iam ad rem nostram accedo. abusus est potestate regia Tarquinius dum primariæ nobilitatis fœminæ Lucretiæ vim intulit. Hoc etiam ipsius perniciosissimum erat consilium, vt è medio tolleret prętãtissimos, & virtute maximè conspicuos, vt deinceps reliquis velut mancipijs imperaret. nam propriũ est barbarorum Regum, vt subditis non minus, quam seruis iugum imponant, non autem tanquam liberis hominibus pręsint. hinc igitur ad iustissimam indignationem mouit populum, vt formam regiminis immutaret. cæterum nõ sine ratione videor mihi posse dicere non factam tunc tantam

muta-

mutationem, quanta poſſit alicui videri. ſublata eſt auctoritas Regia, hoc fateor, reiectū Regis nomen, vt in poſterum illa dignitas ſemper peſſimè audiuerit, & ne tunc quid recepta, ſi nomen ſpectes, quando euerſa libertate omnia vnius voluntati fuerunt tranſcripta. manſit autem, ſi rem cernimus, poteſtas eminens, & prope, vt vtar verbo recepto, monarchica. hic video ſtatim aliquem dicturū. Monarchia eſt vnius imperium, & Regia poteſtas vnius eſt non plurium. at ſublata regia auctoritate conſulatus fuit inſtitutus, quę dignitas duorum erat, non vnius. ſed non difficile fuerit occurrere eiuſmodi obiectioni. præmitto tamen non debere videri mirum dictu, quod dixerim vix immutatam fuiſſe monarchiam, nam Polybius v i. hiſtor. vt oſtendat regimen reipublicæ fuiſſe mixtum ex monarchia, Ariſtocratia, & Democratia, ait auctoritatem Conſulum fuiſſe prope regiam. ſi plures conſules fuiſſent inſtituti, magis diſceſſum fuiſſet ab vnius imperio, verum duo tantum dicuntur conſules, qui res pręſertim bellicas auctoritate, prope Regia dixerim, adminiſtrabant. nam quando pro-

dibant in expeditionem aliquam, per vices habebat alteruter eorum absolutam potestatem, quomodocumq; rem administrandi. Itaq; vnaquaq; die salus totius reipublicæ in vnius voluntate posita erat. At auctoritas Regia præterquam in bello non tanta erat. cæterum ad hanc mutationem consecutum est incredibile in animis Romanorum desiderium bene de republica merendi. quandoquidem rem fortiter gerendo, & virtuti dando operam populi applausum obtinebant, à quo suffragijs ad insignes dignitates promouebantur. sic igitur Roma facta est velut maximum omnium virtutum theatrum. & certè florente republica, & libertate, tam egregiè se gesserunt ciues Romani, vt nulla respublica dederit eiusmodi exẽpla, vt nos docet Liuius in principio historiarũ. sed tẽpus est, vt transeamus ad alteram mutationem. ad tantam magnitudinem peruenerat respublica Romana, vt præ magno pondere nutaret, & lapsura videretur. rectè & sapienter dixit ille:

------ *Summisq; negatum*
Stare diu.

Horatius cum loqueretur de causa bellorum ciuilium scripsit:
Suisq; Roma viribus ruit.
Orbem quasi inter se diuiserunt tres potentissimi ciues Crassus, Pompeius, Cęsar. Crassus pollebat diuitijs. Pompeius nitebatur magnitudine rerum gestarum. in Cęsare erat maxima in rebus gerendis & celeritas, & dexteritas, ne iam dicam de eloquentia, & virtute militari. Crassus citò perijt in expeditione contra Parthos. supererant Pōpeius & Cęsar. Pompeio cedere nolebat Cęsar. Pompeius Cęsarem ferre non poterat. hinc simultates, & aperta tandem odia hinc bella, quibus perijt flos ciuium Romanorum, direptum ęrarium. res tota nulli non nota est, qui vel obiter historiam Romanā vidit. vt verò ad hanc mutationem propius accedam, sub nomine dictaturę perpetuæ cuncta ad se traxit Cæsar. Dictatoris enim potestas non erat minor Regia. & verò Græci Dictatores monarchas vocant. nec aliud nomen habent, quo dictatoriam dignitatem exprimant; iure namq; belli Dictator habebat absolutam potestatem in omnes. Cæterum quemadmodum

dum quando exacti sunt Reges, aucta est senatus auctoritas. (Nam etiam sub Regibus erat senatus, sed non ea auctoritate pollebat, quantam obtinuit post pulsum Tarquinium) ita postquam Cæsar arripuit perpetuam dictaturam imminuta est eiusdem senatus potestas, quod facile animaduertet quisquis rationem suffragiorũ expenderit, quibus creabantur Consules. qua de re alibi me dixisse memini, & eruditè rem totam explicat I. Lipsius ad Annales Taciti. quid autem quæso consecutus est Cæsar immensa illa, qua flagrabat regnandi cupiditate? odium immensum Ciuium Romanorum, adeò vt tandem iuxta statuam Pompeij confossus fuerit, quasi victima. rursus. vt post primam mutationem sæpe periclitata est respublica propter frequentia dissidia, vt verissimè dixerit Tacitus Romanos non posse ferre totam libertatem: ita post Cæsaris Dictaturam imperante vno extrema experti sunt ijdem in seruitute. quæ quidem diligentissimè describuntur in annalibus. licet negare non possimus fuisse etiã inter Imperatores optimos, & laudatissimos, Augustos, Vespasianos, Traianos, Antoni-

nos, & non paucos alios, ſub quorum dominatu feliciſſimè vixerunt Romani. Nunc ad vltimam mutationem propero. cur ſedem imperij Byzantium tranſtulerit Conſtantinus non vna adducitur cauſa. ſunt qui putant ideò ſuſceptum fuiſſe ab eo hoc conſilium, vt cederet ſummo rerum ſacrarum præſidi & arbitro Pontifici Romano. Exiſtimabat non decere ibi degere Imperatorem, vbi eſſet prima ſedes religionis: & ſanè res iſta admiratione non caret, quod poſtquam Cæſares dederunt ſua nomina Chriſto, nunquam amplius incoluerunt Romam. Scio aliquem dicturum non opus fuiſſe ibi morari, poſtquam Conſtantinopoli electa & fixa eſt ſedes. at ſubſecutis temporibus licet aliquando Imperatores aliquamdiu degerint in Italia, alibi tamen quam Romæ habitarunt. Cæterum ego de hac cauſa tranſlationis nihil certi iam pronuncio, tantum refero, quid aliquibus videatur. Alij verò putant Byzantiũ migraſſe Conſtantinum, & ſui nominis vrbẽ condidiſſe, vt hac quoq; ratione nominis immortalitatem ſibi pararet. Verè enim locus ille dignus erat, qui eligeretur ſedes Imperij,

& ſatis

& ſatis notum eſt quid dixerit oraculum, quum Chalcedon è regione Byzantij condita eſſet, eos ſcilicet cæcos fuiſſe, qui neglecto loco, vbi iam Conſtantinopolis eſt, ex aduerſo vrbem conſtruxiſſent. hæc ratio conſilij Imperatoris veriſimilitudine non caret. accedit tandem tertia, quam nonnulli adferunt. Senatus Romanus, cum certaretur de imperio inter Maxentium & Coſtantinum, ſtetit à partibus Maxentij quia hic Gentilis erat, & Senatores pleriq; omnes adhuc erant ſuperſtitioni addicti, & idololatriæ. victor tamen fuit Conſtantinus, & inſtaurauit longè latèq; Religionem chriſtianam. quare minus amabatur à ſenatu. & ipſe viciſſim ob memoriam rerum præteritarum, & quia à ſacris Chriſtianis alienum norat, eundem auerſabatur. quare optimum factu viſum eſt, vt ab vrbe diſcederet. at quæ tandem mutatio fuit hæc in imperio Romano? Nam parum videtur referre ad ſtatum imperij; ſedes ſit Romæ an Conſtantinopoli. ſed audiat qui ſic ratiocinatur, quid ego dicam. tanti momenti ~~fuiſſe~~ fuit hæc tranſlatio ad mutationē imperij, vt viri docti, inter quos

I. Li-

I. Lipſius in libro de magnitudine Romana exiſtiment ideò tandem concidiſſe imperiũ, quod ſedes veteri loca mota fuerit. qua de re longa poſſet inſtitui diſſertatio. & forte ego ſuo loco agam prolixè de hac materia. interim obſeruemus, & dicamus Conſtantinopolim non fuiſſe ita aptam ad reprimendos populos Septentrionales, qui ſemper fuerunt moleſti Romanis. & certè tandem velut repagulis effractis, cum non adeſſent cõſuetæ legiones eruperunt, Italiam peruaſerunt, Romam diripuerunt, nobiliſſimum corpus Imperij dilacerarunt, ſedes etiam in Africa, & Hiſpania fixerunt. hoc illi non potuerunt efficere, quamdiu Romę fuit imperij ſedes. pręterea locus ipſe, & regionis Conſtantinopolitanę conſtitutio nõ videtur proferre ingenia ita apta militię, & laboribus bellicis. cum Roma olim ſemper dederit viros inſignes fortitudine militari. numeremus, Imperatores Byzantinos, quotuſquiſq; fuit laude bellica conſpicuus? nam Iuſtinianus potius per pręfectos adminiſtrauit bellum, & maieſtatem imperij vtcumq; aſſeruit. *FINIS.*

LECTORI.

Triplex est hominum genus, in quorum manus optarim, ne incidant hæ declamationes. primi nihil probant, nisi quod viderint tessellarum instar, quibus vermiculantur pauimenta, compositum, qui leuissimas etiam scriptiunculas per anxias & repetitas inuersiones decorant an dedecorant. imitati puellas illas, quæ pallidulæ, succicaßæ è strato cum se proripiant, antequam domo prodeant, ad speculum per ærumnosum ancillæ ministerium, ædificant emptis capillis verticem, oblinunt, & obumbrant cerussa faciem, & breuiculæ cum sint vt pumilones, par crepidarum supponunt plantis sesquipedale; tantùm, ne, quæ sunt, á curiosis oculis deprehendantur. Alteris humi repit, quicquid intelligi potest. triuium sapit, quod ferrea metaphora non est. plebeium censetur, quod dircæo furore non ampullatur. Reliqui sic agmen claudunt, vt, cum norint quæcumq; in hanc diem dicta, ficta, nauteam putent olere libros eos, in quibus perpetua serie connexa non deteguntur arcana. Ego verò vltro fateor, à me non esse hæc exarata, quod sperarem Delicatulis, Aenigmaticis, Omniscijs placitura.

Adm. Reu. D. Franciſcus Maria Gualterottus Can. Floren. videat, an in hoc opere aliquid contineatur quod Fidei Chriſtianæ, vel bonis moribus repugnet ſeu aduerſetur nobiſq; inferius referat. 2 Iulij 1630.

Petrus Niccolinus Vic. Gen. Flor.

Opus hoc à grauiſſimo Doctore Paganino Gaudentio erudite conſcriptum pro mandato mihi munere, iuxta noui Indicis Regulas examinaui, & cum nihil inuenerim quod Catholicę Fidei repugnet, hac mea inſcriptione prælo mandandum cenſui.

Die 10. Iulij 1630.

Franc. Maria Gual. Can. Flor.

Imprimatur Florentiæ ordinibus conſuetis ſeruatis. 10. Iulij 1630.

Petrus Niccolinus Vic. Gen. Flor.

Has declamationes eruditiſſimi D. Paganini vidi ego Hieronymus Roſatus Conſultor S. Inquiſitionis, & in ipſis non vidi quid contra fidem aut bonos mores, ideo tipis dandas iudicaui.

Die 13. Iulij 1630. Idem qui ſupra.

Imprimatur. Die 15. Iulij 1630.

F. Clemens Egidius Inqu. Gener. Flor.

Stampiſi. Adì 22. di Luglio 1630.

Niccolò dell'Antella.

CORRIGENDA.

Pag. 8.	lin. 20.	vſu	vſum
16.	22.	quæ	qui
33.	vlt.	poſſe	potuiſſe
35.	1.	Iouiniano	Iouiano
46.	1.	ipſius	ipſis
48.	8.	imperum	imperium
52.	23.	aptiſſimam	aptiſſimum
54.	19.	memoria	memoriæ
56.	poſt: admiratione, inſere, geſſiſſe		
56.	3.	ſollertiæ	ſolertiæ
61.	8.	orunt	erunt
68.	22.	ſequutur	ſequuntur
68.	24.	ſquallentes	ſqualentes
83.	4.	quid	quidem
88.	22.	poſt ſedes	adde: ne
	24.	dele fuiſſe	